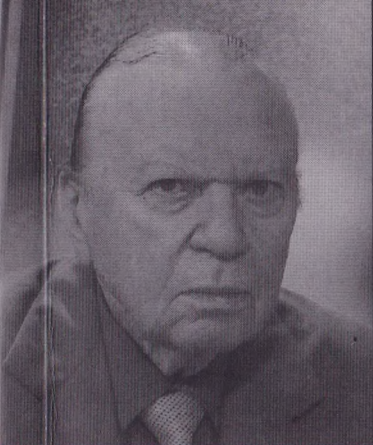

In România
capitaliștii au
apărut înaintea
formării capitalis-
mului, adică înainte ca
legile și instituțiile
economiei de piață să
poată opera în mod
sistemic.

Silviu BRUCAN

Profetii despre trecut și despre viitor

De ce
a rămas
România
în urmă
și cât
va mai dura

„Într-un interviu acordat directorului ziarului *Le Figaro* în 22 ianuarie 1990, estimam că în România viața socială de după revoluție se va echilibra în 10 ani, dar că, *pentru a deprinde democrația, românii vor avea nevoie de 20 de ani*. Declarația a șocat opinia publică și au urmat o ploaie de etichetări din bogata recuzită a presei noastre libere, ba chiar și amenințări dintre cele mai terifiante... Nu era vorba despre o prognoză cu pretenții științifice, ci mai curând despre o estimare a profunzimii tarelor și habitudinilor sociale sădite în oameni de jumătate de secol de dictatură, a tăriei prejudecăților și mentalităților, formate de o prelucrare ideologică pe cât de sistematică, pe atât de ingenioasă.”

Silviu Brucan

Volumul oferă o imagine remarcabilă, prin luciditate și caracterul ei sintetic, asupra parcursului României de la prăbușirea regimului comunist. Aprecierile și prognozele politice care i-au adus autorului notorietatea, intrigând sau chiar stârnind controverse, dezvăluie laturi nebănuite la momentul emiterii lor și se încheagă într-o viziune coerentă, justificată de mersul evenimentelor.

EDITURA POLIROM

ISBN 973-681-692-3

9 789736 816925

www.polirom.ro

SILVIU BRUCAN – născut la 18 ianuarie 1916, în București. A fost ambasador al României în SUA (1955) și la ONU (1959-1962). Unul dintre semnatarii „Scrisorii celor șase” în 1989, prin care importanți foști demnitari contestau regimul dictatorial al lui Nicolae Ceaușescu. Politolog bine cunoscut publicului larg după 1989 ca invitat permanent al emisiunii „Profeții despre trecut”, realizată de ProTV. Dintre numeroasele volume publicate în țară și în străinătate, menționăm: *Pluralism și conflict social. O analiză socială a lumii comuniste* (Editura Enciclopedică, 1990), *Îndreptar. Dicționar de politologie* (Nemira, 1993), *De la capitalism la socialism și retur. O biografie între două revoluții* (Nemira, 1998), *România în derivă* (Nemira, 2000), *World Socialism at the Crossroads: An Insider's View* (Greenwood Press, 1988), *Social Change in Russia and Eastern Europe: From Party Hacks to Nouveaux Riches* (Greenwood Press, 1998).

© 2004 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

*Profeții despre trecut și despre viitor: de ce a rămas
România în urmă și cât va mai dura /Silviu Brucan –
Iași: Polirom, 2004*

144 p. ; 19 cm (Ego. Publicistică)

ISBN : 973-681-692-3

338(498)"1989/..."

Printed in ROMANIA

Silviu BRUCAN

Profeții despre trecut și despre viitor

De ce
a rămas
România
în urmă
și cât
va mai dura

POLIROM
2004

027(498), 1989/2004": 159.961.3
 338(498), 1989/2004": 159.961.3
 94(498), 1989/2004": 159.961.3

Introducere

Am scris această carte pentru a răspunde întrebării pe care mi-au adresat-o deseori oameni la a căror părere țin foarte mult: „Cum se face că, în pofida trecutului dvs. comunist, ați devenit un avocat vehement al tranziției României spre capitalism?”. Deși aş putea să invoc numeroase cazuri ale unor personalități celebre care au făcut această mutație ideologică, simt nevoia unei explicații personale.

În memoriile mele am arătat că schimbarea în crezul meu ideologic s-a produs *treptat*, iar începutul a avut loc în timpul celor șapte ani petrecuți în America, în serviciul diplomatic al României. Ceea ce mi-a clătinat convingerile comuniste a fost faimosul Raport al lui Nikita Hrușciiov la Congresul al XX-lea al PCUS, în care demasca abuzurile și crimele săvârșite de Stalin. Ca politolog, nu mi-a fost

dificil să observ că asemenea atrocități, petrecute de-a lungul unei perioade atât de întinse, nu pot însemna decât că e *ceva rău* în sistemul sovietic. Păstram însă iluzii privind capacitatea sistemului comunist de a se reforma – și m-am întors în țară cu ambiția de a demonstra că se poate face o televiziune interesantă într-o țară comunistă.

Nu voi insista aici asupra acțiunilor mele pentru demascarea și doborârea regimului Ceaușescu, acestea fiind bine cunoscute. Dar trebuie să mărturisesc deschis că am ajuns la concluzia că sistemul comunist este perimat și condamnat să părăsească scena istoriei abia în 1988, o dată cu vizita mea la Moscova și convorbirea pe care am avut-o cu Mihail Gorbaciov.

Întors în țară și analizând mai profund situația, am conchis, după revoluția din decembrie 1989, că pentru o țară săracă și subdezvoltată precum România nu există altă cale de a depăși această rămânere în urmă decât *calea capitalistă*. Capitalismul modern este acela care a asigurat țărilor occidentale nivelul cel mai înalt de bogăție și confort din istorie,

făcând posibil pentru grosul cetățenilor săi un standard de viață decent, satisfăcător. Evident, capitalismul nu este raiul pe pământ, are o serie de racile serioase, dintre care probabil cea mai blestemată este *șomajul*, incapacitatea de a asigura tuturor oamenilor condiții de viață și creație convenabile. Chiar țări ca Germania și Franța, de zece ori mai bogate decât România, cunosc de mai mulți ani un șomaj de masă care se ridică la circa 12% din forța de muncă. În ciuda acestor inconveniente, rămâne totuși calea cea mai bună de urmat.

Toate acestea m-au determinat să pledez cu maximă putere de convingere pentru cauza mersului spre capitalism în România și să adopt o poziție critică față de orice întârziere, piedică sau abatere de la acest drum.

Aplecându-mă însă atent asupra tranziției, am constatat că în România capitaliștii au apărut înaintea formării capitalismului, adică înainte ca legile și instituțiile economiei de piață să poată opera în mod sistemic. În lucrarea mea *Stâlpii noii puteri în România*, apărută în 1996, am documentat teza: dat fiind că în societatea comunistă acumularea

capitalului privat era prost văzută și, mai mult, condamnată de lege, după '89 clasa capitaliștilor s-a format în principal pe *socoteala statului*, prin rapt din valorile imobiliare, din fondurile fixe și chiar din capitalul social al întreprinderilor sau organizațiilor comerciale de stat. Abia ulterior acești „capitaliști de stat” au fost acompaniați de antreprenori capitaliști care au inițiat afaceri proprii și au dobândit astfel avere și proprietăți private.

Autorul

1. Profeția din ianuarie 1990

Exercițiile mele în prospectarea viitorului au început în 1983, când am publicat în America *The Post-Brezhnev Era*. În introducerea cărții scriam: „Modelul stalinist, bazat pe planificarea de comandă și metode administrative, și-a atins limita”. În aceeași ordine de idei, notam: „Sistemul politic supracentralizat... a devenit principala barieră (*the single greatest barrier*) a dezvoltării societăților est-europene”. În URSS, aceste „probleme critice – economice, politice și sociale –, convergând în timp, echivalează cu o criză ce poate fi depășită numai printr-o schimbare de structură”. Toate se împletesc cu un conflict între generații: „Vechea gardă, simțindu-și sfârșitul, se cramponează cu încăpățânare de putere, împiedicându-i pe nou-veniți să intre în organul suprem al puterii într-un moment când vârsta medie în Biroul Politic este de 70 de ani”. Concluzia: „Dacă analiza mea este corectă,

logica politică îl va obliga pe urmașul lui Brejnev să ofere o alternativă la societatea stagnantă, economia leneșă și politica externă placidă ce au caracterizat URSS în ultimii ani”.

Ulterior, această ultimă frază a fost considerată în cercurile universitare americane drept o anticipare a venirii la cârma URSS a lui Mihail Gorbaciov. Să notez totuși că previziunea reflecta iluzia pe care o mai nutream atunci: aceea că sistemul comunist poate fi reformat.

Încurajat de colegi, în prefața cărții următoare, *World Socialism at the Crossroads (Lumea socialistă la răscruce)*, publicată tot în Statele Unite, în 1987, am trecut la un avertisment: „Această carte a fost inspirată de perspectiva pe care o prevăd – că, dacă societățile socialiste din Est nu-și adaptează sistemul la revoluția științifico-tehnică (cel puțin în măsura în care Vestul a și făcut-o), socialismul va rămâne cantonat în secolul XX, oricât de paradoxal sună aceasta pentru o filozofie politică destinată viitorului”.

Traducerea aparține Securității, care, fără să se sinchisească de drepturile de autor, a

reprodus textul – desigur, într-un număr limitat de exemplare. În 1990, am reușit să pun mâna pe unul dintre ele. Textul meu era însoțit de o notă rezumativă, pentru tovarășii din conducere (exemplar unic), din care merită să fie reprodus un paragraf: „Cu toate că în lucrare evită să facă referiri exprese la România, prin maniera de abordare a problemelor și comparațiile indirecte efectuate, autorul încearcă de fapt să denigreze sistemul politico-economic al țării noastre”. Nu erau „*stupid people*” băieții în haine de piele neagră...

În sfârșit, articolul meu din *International Herald Tribune* (3 septembrie 1987), intitulat „The Other Comecon Members Won't Have a Choice”, se încheia cu fraza profetică: „Până în 1990, o nouă generație politică va prelua conducerea în toate țările Europei de Est”.

Pășiserăm în iarna lui 1989 și, în căsuța mea din Dămăroaia, tremuram nu numai de frig, dar și de teama că se apropia sorocul, iar România rămânea singura țară est-europeană care infirma predicția. Dar în 22 decembrie, cu opt zile înainte de „termen”, explozia

populară din Piața Palatului l-a pus pe fugă pe Nicolae Ceaușescu. Autoritatea „oracolului din Dămăroaia” era salvată...

Se poate prezice viitorul?

Din cele mai vechi timpuri, gânditorii s-au avântat în speculații cu privire la viitorul lumii și al societății omenеști. Funcția „oracolului” străbate întreaga istorie antică și, într-un anumit sens, *Republica* lui Platon poate fi considerată un model de „societate post-cetate”, bazată pe o organizare mai bună a dominației elitei aristocratice și o delimitare mai exactă a castelor și a rolului filozofilor în societate. De aceea, pretenția unor futurologi contemporani de a fi primii care explorează viitorul pe o bază științifică trebuie primită cu rezerva impusă de relativitatea cunoașterii și a dezvoltării metodologiei științifice în fiecare epocă istorică. S-ar putea foarte bine ca oamenii de știință ai secolului XXI să privească cu o anumită condescendență modelele „lumii anului 2000”, construite de futurologii anilor '60 și '70, când literatura prospectivă a cunoscut o adevărată explozie.

Orizontul prospectării lumii era anul 2000 și numeroase institute de cercetare și societăți futurologice și-au manifestat predilecția pentru acesta: Mankind 2000, Commission pour l'année 2000, Zukunft 2000 etc. Una dintre cele mai cunoscute lucrări pe această temă a fost *The Year 2000* a lui Herman Kahn și Antony Wiener, apărută în 1967, care prezicea că epoca electronicii, a computerelor și a ciberneticii va face ca tehnologia anilor '40 și '50 să arate ca modelul T (primul tip de automobil „de masă”, construit de Uzinele Ford). Totuși, ei își asigurau cititorii că „businessmenii vor continua să fie ocupați cu afacerile lor, iar problemele de finanțe, investiții, producție, vânzare și distribuție, care constituie griji dominante pentru atâția americani și europeni, vor pierde probabil ca pondere”. Cu alte cuvinte, se vor încheia afaceri bănoase, dar fără atâta bătaie de cap, un fel de *businessstopia*!

În politica mondială, Kahn prezicea o „lume standard”, cu cele două superputeri, SUA și URSS, cinci mari puteri, trei puteri intermediare și circa o sută douăzeci de țări mici și mijlocii.

Z. Brzezinski anunța că țările industriale, în frunte cu SUA, vor păși în era *tehnotronică*, în care noile tehnologii vor deveni „principali factori de schimbare socială, modificând moravurile, structura și aspectul general al societății”. În pofida cutezătoarei promisiuni, structura socială a Americii nu va avea de suferit modificări radicale, iar pe plan mondial, revoluția tehnotronică „nu va putea suprima rivalitatea nucleară dintre SUA și URSS, care va rămâne axa puterii militare mondiale”. Este interesant că și proiecțiile catastrofice ale modelului Forrester-Meadows țineau să precizeze că, în timp ce toate dezastrele posibile, în special ecologice, vor lovi sistemul mondial, așa-numitul „sistem populație-capital” (citește capitalism) va rămâne intact printre ruine.

Toate aceste proiecții în viitor sunt pe termen lung în privința schimbărilor *tehnologice*, dar pe termen scurt în privința schimbărilor *sociale*, ceea ce le-a atras eticheta de *establishment futurology*. Modelele de acest gen nu erau altceva decât o imagine mărită cu lupa a lumii anilor '60, potrivit procedului unui viitorolog din Evul Mediu, care prevedea

o lume cu mai multe castele și biserici gotice și mai dese *tournois* în care se vor înfrunta cavalerii pe cai în zale de fier.

În zilele noastre, americanul de origine japoneză Francis Fukuyama aprecia că prăbușirea imperiului sovietic și falimentul comunismului european marchează victoria definitivă a capitalismului și liberalismului politic și, o dată cu aceasta, „sfârșitul istoriei” în sens hegelian. Curând, piedicile întâmpinate de instaurarea în Europa de Est a capitalismului și democrației, precum și succesele economice ale Chinei comuniste, care a înregistrat cea mai importantă creștere economică din lume, au demonstrat că proiecția lui Fukuyama era prematură – și chiar autorul ei și-a revizuit concluzia ultraoptimistă.

Pe scurt, în raport cu științele exacte, înzestrate cu o mare putere prospectivă, funcția predictivă în domeniile sociale și politice este *mezo-științifică*. Procesul de cunoaștere în aceste domenii este inhibat de numeroase dependențe sociale și impulsuri subiective. O precauție extremă ne avertizează împotriva anticipării atât a evenimentelor istorice, aflate

sub influența unor factori imprevizibili (vezi moartea unui conducător atotputernic), cât și a unor configurații concrete, egal de imprevizibile. Singurul lucru rezonabil este identificarea tendințelor actuale din viața socială și politică și, pe această bază, descoperirea direcțiilor spre care ne duc în viitor. Atât și nimic mai mult.

*Pe ce m-am bazat vorbind
despre cei „20 de ani”*

Într-un interviu acordat directorului ziarului *Le Figaro* în 22 ianuarie 1990, estimam că în România viața socială de după revoluție se va echilibra în 10 ani, dar că, *pentru a deprinde democrația, românii vor avea nevoie de 20 de ani*. Declarația a șocat opinia publică și au urmat o ploaie de etichetări din bogata recuzită a presei noastre libere, ba chiar și amenințări dintre cele mai terifiante. Nu-mi amintesc să fi beneficiat de o singură susținere în presă sau în lumea politică.

Nu era vorba despre o prognoză cu pretenții științifice, ci mai curând despre o estimare a

profundizării tarelor și habitudinilor sociale sădite în oameni de jumătate de secol de dictatură, a tăriei prejudecăților și mentalității, formate de o prelucrare ideologică pe cât de sistematică, pe atât de ingenioasă. Știam că toate acestea au o reziliență tenace, ceea ce mă făcea să cred că numai generația următoare, crescută într-o ambianță socială diferită, va fi în stare să practice democrația în adevăratul înțeles al noțiunii.

În luna aprilie 2004, revista de mare prestigiu *The Economist*, după o investigație la București, făcea aprecierea, bazată pe un diagnostic sever, că România nu are capacitatea de a intra în Uniunea Europeană în ianuarie 2007, estimând o posibilă amânare a integrării sale pentru 2009 care să-i ofere posibilitatea încheierii unor reforme absolut necesare.

Anul 2009 reprezintă o dată fatidică și mulți m-au întrebat dacă nu cumva este aici o confirmare a profeției pe care am făcut-o imediat după revoluție – a celor 20 de ani necesari românilor pentru a învăța democrația. Nu mă bucură deloc această confirmare, deoarece îmi dau seama că s-a creat un fel de „vraja”

națională în jurul integrării noastre în Uniunea Europeană.

În opinia mea, n-ar fi nici o nenorocire dacă intrarea noastră în UE ar fi amânată cu doi ani. Între timp, am continua să primim un substanțial ajutor financiar și ne-am pune pe picioare pentru a face față competiției europene.

2. De ce a rămas România în urmă

Antecedente istorice în Europa de Est

Prăbușirea blocului comunist în 1989 a dat cale liberă capitalismului occidental, extinderii sferei sale de influență în domeniul economic, politic și militar. Integrarea țărilor post-comuniste în sistemul mondial capitalist urma să aibă loc pe măsură ce aceste țări adoptau structurile și normele economiei de piață și ale democrației de tip occidental, proces dirijat și monitorizat prin instituțiile internaționale FMI, Banca Mondială și Uniunea Europeană, care lucrează mână în mână.

Lucrurile au decurs mai ușor în țările care au beneficiat de o puternică dezvoltare capitalist-industrială încă înainte de venirea comunismului și de forțe sociale mai bine echipate pentru economia de piață și dispuse

să facă trecerea la aceasta. Statele central-europene, inclusiv Slovenia, porneau la drum cu un atu incontestabil.

Cehoslovacia antebelică a președintelui Masaryk se aflate în privința dezvoltării capitalist-industriale și a regimului democratic la nivel vest-european, iar Ungaria și Polonia o urmau îndeaproape. Chiar și în perioada celor patru decenii de comunism, în Cehoslovacia exista un puternic strat social intermediar, cu un nivel material și cultural de viață tipic *clasei mijlocii*. Deși, din motive ideologice ușor de înțeles, statistica oficială ocolea acest fenomen, sociologi occidentali au descoperit în anii '70 și '80 că familiile cu un venit și stil de viață tipice clasei mijlocii (casă în proprietate, automobil, cheltuieli culturale semnificative, vacanțe în străinătate) reprezentau în Cehoslovacia circa 30% din populația activă, în Ungaria 20-25%, iar în Polonia 15%. Abia acum realizăm că „Primăvara de la Praga”, reforma lui Kádár din Ungaria și valul reformist din Polonia reflectau mai curând aspirații mic-burgheze de liberalizare și economie de piață decât revendicări muncitorești tipice.

La început a fost reforma ungară. Încă din 1956 revolta populară condusă de Imre Nagy a răscolit întreaga structură social-politică ungară. Brutala represiune sovietică nu putea potoli o frământare socială atât de profundă. Adoptată sub conducerea lui János Kádár, istorica rezoluție a Partidului Muncitoresc Ungar din 1966 constituia primul manifest public în blocul comunist care pleda pentru *economia de piață*. S-au introdus relaxarea controlului de stat asupra întreprinderilor, dreptul directorilor de a lua decizii în probleme de investiții și prețuri. Măsurile cele mai îndrăznețe au fost luate în agricultură, prin stabilirea unor relații ingenioase între marile cooperative socialiste și lotul privat al țăranilor, care beneficia de condiții materiale foarte atractive. Atunci când, în 1981, am fost la Budapesta, am fost surprins de existența unor piețe libere și de faptul că numeroase magazine alimentare aveau conducere privată.

Programul radical al reformei lui Dubček în Cehoslovacia, care prevedea o largă descentralizare politică și economică, este mai bine cunoscut la noi, dar puțini știu că în Polonia

conducerea comunistă a inițiat încă din 1981-1982 măsuri de liberalizare a prețurilor și a abolit sistemul monobancar, creând condiții de creditare pentru 80% din agricultură reprezentând proprietate privată. În ianuarie 1989, premierul Rakowski a lansat un program economic care prevedea închiderea unor întreprinderi nerentabile și încurajarea unor întreprinderi mixte, precum și liberalizarea schimbului valutar pentru firmele private.

Vasăzică, în timp ce în țările central-europene se introduceau mecanisme de piață și chiar forme de economie privată, în România, Nicolae Ceaușescu aplica un *etatism* dur și total, care mergea până la controlul de stat al tuturor proceselor economice și sociale, inclusiv reglarea producției țărănești mici cu ajutorul miliției. Drept rezultat, ponderea unei categorii sociale mai înstărite, exceptând nomenclatura de partid, reprezenta doar 5% din populația activă.

Diferența în ceea ce privește existența în societatea comunistă a unei stări sociale echivalente clasei mijlocii – 30% în Cehoslovacia, 20-25% în Ungaria, 15% în Polonia – a jucat

un rol important în determinarea amplitudinii și ritmului construcției economiei de piață în aceste țări, inclusiv a rezultatelor generale exprimate în produsul intern brut. Pe scurt, *clasa mijlocie este cheia succesului în realizarea tranziției de la socialism la capitalism.*

Moștenirea comunistă afectează reforma politică

Și în plan politic s-au creat condiții diferite în țările central-europene față de cele din România: în partidul comunist au apărut ramuri reformiste, iar în afara partidului s-au înjghebat forțe de opoziție, ceea ce a permis realizarea unor mese rotunde sau înțelegeri între acești doi factori politici, concretizate într-o formulă pașnică a revoluției.

În *Polonia*, premierul comunist Mieczysław Rakowski a inițiat în februarie 1989 negocieri cu sindicatul Solidarność în cadrul unei faimoase mese rotunde, care s-au finalizat cu decizia de a organiza alegeri în iunie 1989, conform unui aranjament privind viitorul Parlament (o treime comuniști, o treime

Solidarnosc și o treime aleasă prin vot popular, vot câștigat de Solidarnosc). Președintele Jaruzelski i-a cerut atunci lui Tadeusz Mazowiecki să formeze guvernul ce l-a avut ca ministru de finanțe pe celebrul reformist Leszek Balcerowicz. Acest guvern a aplicat imediat terapia de șoc – măsuri radicale de privatizare, reducerea deficitului bugetar și măsuri de diminuare a inflației, liberalizarea comerțului exterior și stimularea investițiilor străine. După părerea mea, reușita acestor măsuri se datorează faptului că au fost luate *înainte* de instituirea libertăților democratice, care în România au permis organizarea sindicatelor și a rezistenței la reforma economică. După primul an de terapie de șoc, producția industrială a scăzut cu 24,2%, salariile reale s-au redus cu 30%, consumul cu 11,6%, iar șomajul a reprezentat 6% din forța de muncă industrială. (Asemenea căderi economico-financiare au avut loc în toate țările postcomuniste, iar în România s-a produs o adevărată prăbușire a producției și a PIB-ului.) La primele alegeri libere, Mazowiecki a obținut doar 5% din votul popular și au urmat o serie de guverne de coaliție cu predominanță

de centru-dreapta care au pus un accent mai mare pe protecția socială, deși au continuat linia reformistă trasată de Balcerowitz. Anul 1992 a fost primul de relansare economică, iar în 1997 producția industrială a depășit nivelul din 1989.

Lecția poloneză: sub zece guverne, fie de dreapta, fie de stânga, Polonia a înaintat decisă pe calea capitalismului și a ajuns la un PIB pe locuitor și un salariu mediu de patru-cinci ori mai mari decât în România.

În Ungaria, încă în timpul guvernului comunist, ministrul de Externe Gyula Horn a devenit celebru prin decizia de a deschide pentru turiștii din RDG frontiera spre Austria, iar în iunie-septembrie 1989, masa rotundă a reformiștilor din partidul comunist și reprezentanților opoziției a stabilit modalitatea trecerii la sistemul multipartit sub guvernul de tehnicieni Miklos Nemeth. La alegerile din martie-aprilie 1990, au câștigat creștin-democrații lui József Antall, care au alcătuit primul guvern de centru-dreapta. Acesta a trecut la o liberalizare a prețurilor și comerțului,

inclusiv a comerțului exterior, a consolidat și dezvoltat sectorul privat și a început privatizarea sectorului de stat. Și în Ungaria tranziția pe scară largă la economia de piață s-a soldat cu efecte negative – producția industrială a scăzut cu 20%, prețurile de consum au luat-o razna, inflația a pornit-o în galop, iar șomajul a urcat la 11% și apoi la 13% din forța de muncă. La alegerile din 1994, Partidul Socialist Ungar, sub conducerea lui Gyula Horn, beneficiind și de nostalgia epocii Kádár, a obținut o victorie zdrobitoare. De subliniat că guvernul de centru-stânga a aplicat un program de reforme mult mai radical decât cel al guvernului Antall, atât în privința privatizării marilor întreprinderi, cât și a atragerii capitalului străin. Ungaria a devenit țara postcomunistă cu cea mai înaltă rată a investițiilor străine. Dar reforma radicală a dus la un șomaj de 13-14% din forța de muncă și, la alegerile din 1998, guvernul de centru-stânga a ieșit învins, deși socialiștii lui Gyula Horn au obținut un procentaj ridicat. La guvernare a ajuns o coaliție de centru-dreapta, în frunte cu noul partid al tinerilor democrați condus de Victor Orbán.

Trebuie însă spus că și în Ungaria, datorită pașilor majori în direcția capitalismului, atât PIB-ul pe cap de locuitor, cât și salariul mediu au crescut de șase ori mai mult decât cele din România.

Atât pe plan social, cât și pe plan politic, România a pornit în decembrie 1989 cu un handicap serios față de țările central-europene. Ca structură socială, ea rămânea devotată tripticului stalinist: două clase, muncitorimea și țărănimea, plus o categorie socială, intelectualitatea. Nu aveam o clasă intermediară cu potențial de clasă mijlocie.

În timp ce, în lumea capitalistă dezvoltată, noile tehnologii revoluționare ale informaticii și computerului duceau la un declin al clasei muncitoare din punct de vedere numeric și al statutului social, săltând intelectualitatea la un rol strategic în societate, în România, Ceaușescu se încăpățâna în predilecția brejnevistă pentru muncitorii manuali, baza socială ideală a partidului comunist. Politica antiintelectuală era aplicată pe o scară largă mai accentuat decât oriunde în Est – de la politica salariilor până la reducerea bugetului pentru

învățământ, știință și activități artistice. Leafa medie a muncitorului din industriile cărbunelui, petrolului și mașinilor-unelte era de 4.000 de lei pe lună, iar ingineri cu specializare în Marea Britanie și Japonia erau plătiți cu 3.300 și 3.500 de lei lunar. Numărul studenților scădea în fiecare an, drepturile de autor pentru cărți și articole științifice erau reduse drastic, subvențiile pentru teatru, film, operă, orchestre simfonice erau tăiate la sânge. În contrast cu retorica oficială care ridica în slăvi revoluția științifico-tehnică, abonamentele la publicații de specialitate din străinătate erau întrerupte și se restrângea participarea oamenilor de știință români la conferințe și simpozioane internaționale.

Cu alte cuvinte, România întâmpina 1989 cu o structură socială destinată a menține *statu-quo*-ul. În plan politic, cei doi factori (aripa reformistă în interiorul partidului comunist și opoziția organizată în afara lui) care asiguraseră natura pașnică a revoluției în Polonia și Ungaria erau absenți în România.

Dictatura lui Ceaușescu nu a permis formarea unei aripi reformiste în cadrul PCR –

o încercare eșuată în acest sens a fost „Scrisoarea celor șase” – și nici organizarea unei opoziții în afara partidului. Din această cauză, revoluția română a avut un caracter violent, explozia populară fiind lipsită de o conducere politică și un program. Ambele au fost furnizate de o organizație ad-hoc – Frontul Salvării Naționale născut în 22 decembrie 1989.

*În România – nici revoluție,
nici lovitură de stat*

Strădania pentru aflarea adevărului despre evenimentele din decembrie '89 continuă și astăzi, deși interesul opiniei publice pentru această temă a scăzut considerabil, dovadă că ea nu mai constituie un subiect de dispută în campania electorală.

A fost o revoluție sau o lovitură de stat? După părerea mea, dacă ținem seama de definiția clasică a celor două noțiuni, n-a fost nici una, nici alta.

Revoluția presupune o răsturnare radicală a sistemului politic și economic, inclusiv a

raporturilor sociale și a relațiilor de producție. Revoluția franceză și revoluția rusă au avut acest caracter, în timp ce în România lui decembrie 1989 s-a produs înlăturarea de la putere a conducerii *politice*, a dictatorului Ceaușescu, dar sistemul economic bazat pe dominația proprietății de stat a rămas neclintit, la fel ca și raporturile din societatea românească. Se poate spune astfel că a fost o revoluție *unilaterală*, deși, în contextul internațional al prăbușirii imperiului sovietic și a comunismului european, în presa și literatura de specialitate occidentale schimbarea din România este asimilată revoluțiilor est-europene din 1989.

Ceea ce dă credit afirmațiilor contestatarilor revoluției este că la conducerea statului a venit un fost membru al nomenclaturii comuniste, Ion Iliescu, care nu adoptase până atunci o poziție critică nici față de Ceaușescu, nici față de sistemul comunist, iar întreaga clasă politică, aflată fie la putere, fie în opoziție, este împânzită cu foști membri ai PCR. Vasăzică, nici din punctul de vedere al criteriilor politice nu poate fi vorba despre o revoluție în adevăratul sens al noțiunii.

În ceea ce privește teza loviturii de stat, nici ea nu rezistă analizei, întrucât presupune o conspirație pentru înlăturarea de la putere a lui Ceaușescu. Cine ar fi putut-o organiza? Ion Iliescu era supravegheat de agenții Securității și deci nu se putea întâlni conspirativ cu nici unul dintre presupușii autori ai loviturii de stat. Apucase el să se întâlnească cu generalul Militaru atunci când s-a pus la cale o adevărată conspirație militară de către generalul Ioniță Ion, dar Iliescu s-a pronunțat la acea vreme împotriva conspirației și a încercat să o descurajeze. Petre Roman își vedea de cursurile de la Politehnică și nici unul dintre autorii care au îmbrățișat tema loviturii de stat n-a fost în stare să detecteze în ceea ce-l privește vreo urmă de activitate politică. Silviu Brucan era exilat în Dămăroaia, într-o căsuță de pe strada Izbiceni, supravegheată zi și noapte de agenții Securității, iar dimineața, când avea voie să se ducă la piață după alimente, era însoțit la fiecare pas de patru „gealați” ai Securității. Mazilu se afla și el sub strictă pază la domiciliul său forțat. Despre ceilalți membri ai Consiliului FSN n-a pomenit nimeni nimic în legătură cu o posibilă implicare a lor în conspirație.

De altfel, România este singura țară din lume în care noțiunea de conspirație într-un regim de dictatură a căpătat o conotație atât de negativă. Dar cum se poate acționa contra unei dictaturi altfel decât prin conspirație? Prin demascare în presă, prin moțiuni de neîncredere în Parlament sau prin convocarea la radio și televiziune a unui miting popular de protest?! Aberația atinge culmea!

Am mai spus-o și o repet: dacă noi am fi fost în stare să punem la cale o lovitură care să ducă la răsturnarea de la putere a lui Ceaușescu, ne-am fi mândrit în gura mare cu această ispravă și am fi beneficiat de o legitimitate perfectă în preluarea puterii, una pe care nimeni n-ar mai fi putut-o contesta. Or, noi am fost contestați tocmai pentru că n-am avut meritul de a-l înlătura pe Ceaușescu.

Este adevărat că eu am conspirat și atunci când am inițiat „Scrisoarea celor șase”, și atunci când am luat contact cu foruri guvernamentale la Washington și Londra sau la Moscova, unde m-am întâlnit cu Mihail Gorbaciov. Dar nu pretind că asta l-a înlăturat pe Ceaușescu.

În opinia mea, adevărata lovitură de stat a dat-o explozia populară din 21 și 22 decembrie 1989, deoarece ea a fost aceea care l-a silit pe Ceaușescu să fugă cu elicopterul. În ceea ce privește preluarea puterii de către grupul nostru avându-l în frunte pe Iliescu, explicația este simplă: eram oameni politici cu experiență care se aflau în gară atunci când a sosit trenul revoluției, și aceasta întrucât cunoșteam „mersul trenurilor” în România lui 1989. Doar nu era să trimitem un avion la Paris ca să-l aducă pe Radu Câmpeanu sau un alt avion la Londra pentru Ion Rațiu, principalii lideri ai opoziției. Faptul că preluarea puterii de către o forță de centru-stânga a constituit o anomalie istorică este o altă problemă de care ne vom ocupa mai încolo.

Privind retrospectiv, unii critici anticomuniști au blamat „Scrisoarea celor șase” pentru că a avut un obiectiv limitat doar la „îmbunătățirea sistemului” sau pentru că a preconizat un „socialism cu față umană”. Observația lor este justă, dar acești eroi de după război ar putea menționa cu greu un singur act politic de asemenea magnitudine și efect, unul care să fi cutremurat dictatura comunistă în aceeași

măsură în care a făcut-o „Scrisoarea” noastră. Cred că aici se impune o discuție strategică. Oricine este familiarizat cu regulile politicii va înțelege ușor că un act politic, pentru a avea eficacitate, nu trebuie să meargă mai departe de nivelul de conștiință politică al societății în momentul dat. Într-o țară cu circa patru milioane de membri PCR care formează *la classe politique*, cea mai bună strategie nu putea să-și propună lovirea comunismului și a partidului ce-l întruchipa în totalitatea sa, ci doar determinarea unei *breșe* în partid, prin separarea masei comuniștilor de odioasa conducere. Aceasta se putea face prin demascarea într-o manieră convingătoare a aspectelor celor mai respingătoare ale tiraniei lui Ceaușescu, respingătoare chiar în opinia masei membrilor de partid. Cu asemenea ochi trebuie citită „Scrisoarea”, situând-o în contextul acelor timpuri, pentru că numai așa poate judeca cineva un act politic. „Scrisoarea” demasca necruțător violarea Constituției și a drepturilor omului, denunța absurditatea și cinismul „sistemizării satelor”, abuzurile și crimele Securității, demonstra falimentul economiei planificate, stupiditatea politicii agrare și

consecințele dezastruoase ale politicii de asimilare forțată a minorităților naționale și, în sfârșit, descria izolarea flagrantă a României în Europa. Penuria de alimente, întunericul de pe străzi și temperatura „de îngheț” din apartamente și case completau tabloul devastator, menit a-i ridica chiar pe membrii partidului împotriva lui Ceaușescu. Cea mai bună dovadă a eficacității unui asemenea demers este că în decembrie 1989 circa șaizeci de mii de membri de partid au participat la rebeliunea din Timișoara, iar la București sute de mii de comuniști au venit de pe platformele industriale în dimineața lui 22 decembrie pentru a-l pune pe fugă pe Ceaușescu.

Ciocnirea mea cu Iliescu în problema Securității

În ziua de 23 decembrie 1989, întreaga conducere a FSN s-a mutat la Ministerul Apărării Naționale. Prima chestiune pe agenda noastră era formarea guvernului. Cât timp operaserăm la Televiziunea Română, m-am împăcat

foarte bine cu Ion Iliescu. De altfel, în seara de 22 decembrie, atunci când s-a pus problema cine să dea citire Manifestului FSN pe post, eu am fost acela care l-a susținut pe Iliescu.

Ion Iliescu era considerat de către adversarii lui Ceaușescu drept omul cel mai indicat pentru a-l înlocui pe acesta la conducerea Partidului Comunist. Inteligent și cultivat, având o viziune modernă asupra societății contemporane, deschis la noutățile generate de revoluția științifico-tehnică, el îmi apărea ca un om al cărui echilibru îl făcea potrivit pentru o poziție de putere. Eram perfect conștient de limitele sale care-l determinaseră să acționeze politic *numai în cadrul sistemului*, respectând cu strictețe această regulă de partid. Chiar și opoziția din 1971 împotriva revoluției mini-culturale și-o manifestase mereu doar *în cadru organizat*, cum se spunea, niciodată în afara partidului. Acest lucru m-a determinat în 1988 să nu mă gândesc la Iliescu atunci când discutăm cu Apostol despre „Scrisoarea celor șase”. Bineînțeles, în această chestiune concepția mea era diferită și în ultimii ani activasem

în afara regulilor partidului tocmai pentru că îmi dădusem seama că regulile respective erau destinate menținerii la putere a lui Ceaușescu.

Revoluția din decembrie dobândise însă un caracter *anticomunist*, deoarece oamenii îl identificau pe Ceaușescu cu partidul comunist, iar în partid nu se produsese vreo mișcare suficient de puternică de contestare a politicii și poziției sale. Pentru noi, cei cu trecut comunist, educați și modelați mental de către partid, se punea problema unei adaptări rapide la noua situație. Era vorba despre o adaptare foarte dificilă și dureroasă, în special pentru aceia care, ca și Ion Iliescu, fuseseră activiști de partid supuși zilnic automatismelor mașinării de partid. Timp de treizeci de ani, Iliescu fusese prelucrat de această mașinărie și modelat în mod corespunzător. De aceea, simțea probabil o atracție aproape irezistibilă pentru tovarășii de partid și prima lui opțiune pentru funcția de prim-ministru a fost Ilie Verdeț, fost premier al lui Ceaușescu în anii '70, care în 22 decembrie manevra foarte agresiv în acest scop în clădirea Comitetului Central. Dându-mi seama de pericolul unei asemenea

opțiuni, i-am contrapus propunerea numirii lui Petre Roman ca prim-ministru. Am argumentat că, deși era foarte tânăr și lipsit de experiență pentru un asemenea post, el nu avea balastul unui trecut comunist și beneficia de imaginea celui care pătrunsese printre primii în clădirea Comitetului Central și proclamase din balcon „sfârșitul erei Ceaușescu”. Deși propunerea mea a întâmpinat oarecare rezistență, ea a fost până la urmă acceptată.

Acolo, la MAN, am avut un șoc când mi-am dat seama că operațiunile Armatei se aflau în mâinile a doi generali: *Gușă Ștefan*, abia întors de la Timișoara, unde înecase în sânge rebeliunea, și *Vlad Iulian*, șeful Securității. Iliescu mi-a spus că cei doi cooperau perfect, ceea ce nu mă mira: amândoi fuseseră membri ai Comitetului Central, bucurându-se de întreaga încredere a lui Ceaușescu. Să lași însă soarta revoluției în mâinile celor doi mi s-a părut un lucru incredibil, căci îl cunoșteam bine pe generalul Vlad din timpul celor două luni de arest și investigație la Securitate. El era pe departe cel mai inteligent și șiret general, cu un cap deasupra celorlalți. De

aceea, primul lucru pe care l-am cerut a fost să testăm loialitatea lui, solicitându-i să facă o declarație la Televiziunea Română cu un ordin explicit dat trupelor sale să înceteze imediat focul, să depună armele și să se predea Armatei. Am scris cu mâna mea un bilet în care figura fraza-cheie: „Încetați focul și predați-vă Armatei”. Generalul Vlad nu s-a dus la Televiziune, a dat o simplă declarație de solidarizare cu revoluția la radio, dar a omis să dea ordinul respectiv securiștilor. În aceste condiții, am cerut în seara de duminică, 24 decembrie, să aibă loc un Consiliu de Război, în care să am o confruntare directă cu generalul Vlad. Am întâlnit oarecare rezistență printre camarazii din Front. Nici Iliescu n-a fost de acord, susținând că se înțelege foarte bine cu cei doi generali. I-am spus atunci că, dacă cererea mea nu este acceptată: „Dragă Ioane, eu îmi iau pălăria și plec. Eu nu pot coopera cu șeful Securității. Dacă tu poți, este privilegiul tău”. M-am dus însă la generalul Militaru și ședința a fost convocată pentru aceeași seară la ora șapte. Ședința a început la timp, în prezența a șapte sau opt generali, plus Iliescu, Roman și cu mine.

Consiliul a început cu un raport al generalului Gușă despre situația militară. Raport sumbru. Teroriștii se aflau în ofensivă, atacând noi obiective strategice, inclusiv clădirea MAN, și se auzeau în acele momente gloanțele care loveau pereții exteriori. Armata nu era nici pregătită, nici echipată pentru un război de tip gherilă urbană.

Am publicat imediat după aceea o dare de seamă completă a ședinței în ziarul *Adevărul*, așa încât aici am să rezum doar dialogul. Prima mea întrebare adresată generalului Vlad s-a referit la declarația făcută la radio, în care acesta a omis fraza-cheie cu privire la ordinul expres dat tuturor operativilor săi să înceteze focul și să se predea Armatei. Generalul Vlad a scăldat-o, afirmând că era mai important să sublinieze atașamentul său la revoluție. A doua întrebare: „Domnule general, din toate datele pe care le avem reiese o pregătire minuțioasă a teroriștilor operativi ai Securității referitor la obiectivele strategice pe care trebuie să le atace, clădirile din jurul lor, locurile unde se întâlnesc, unde își împrăștează muniția, mijloacele de comunicare atât

între ei, cât și cu centrele de la care primesc instrucțiuni, mijloacele de transport civile și militare pe care le folosesc. Nu se poate ca asemenea acțiuni complexe să nu fi fost stabilite dinainte într-un plan. De ce nu ați pus la dispoziția conducerii Armatei acest plan?”.

Toată lumea din jurul mesei a putut vedea cum generalul Vlad s-a înroșit, a cerut un pahar cu apă ca să ia niște pilule, după care a negat categoric existența unui astfel de plan.

Atunci le-am pus generalilor din jurul mesei întrebarea: „Este posibil, domnilor generali, ca un comandant să nu cunoască planul operativ al trupelor de sub comanda sa?”. Răspunsul a fost, bineînțeles, negativ.

Acesta era de fapt obiectivul ședinței, ca generalii să-și piardă încrederea în loialitatea generalului Vlad. El și-a dat seama de situație și a cerut să i se acorde 24 de ore ca să demonstreze că va lua o serie de măsuri care să ducă la capturarea grosului teroriștilor. Au trecut câteva zile în care nu s-a întâmplat nimic, așa încât generalul Militaru a ordonat arestarea lui Vlad Iulian.

Nu pot încheia acest capitol fără a aminti că la 26 decembrie 1989 a fost dat Decretul nr. 4 semnat de Ion Iliescu, ca președinte al FSN, „privind trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale a Departamentului Securității și a altor organe din subordinea Ministerului de Interne”. Decretul a fost elaborat și emis fără discutarea lui în Biroul Executiv al FSN. Eu am aflat de existența lui mult mai târziu. Ca urmare a acestui decret, nu numai trupele regulate, dar și aparatul represiv și unitățile speciale au fost înglobate în Armată, dobândind un statut legal și respectabil în noul sistem. Cel mai grav este că generalii și coloneii Secu, instalați în posturi de conducere, au căpătat posibilitatea de a mușamaliza și chiar distruge tot ceea ce ar fi putut implica Securitatea în crimele săvârșite în decembrie '89. Așa se explică eliberarea tuturor teroriștilor aflați în închisori.

Mi se pare demn de menționat faptul că, din închisoare, generalul Vlad Iulian a trimis o scrisoare (publicată în ziarul *Adevărul* în trei numere consecutive – 19, 22 și 23 ianuarie 1991) în care se războiește cu o singură

persoană, Silviu Brucan, iar în stenograma Comisiei senatoriale Gabrielescu din 19 octombrie 1993, la întrebarea privind semnatarii „Scrișorii celor șase”, acesta a răspuns: „Toți în afară de Brucan au fost oameni onești”.

3. Deschideri democratice, dar fără economie de piață funcțională

1990 și 1991 – încremenire în proiect

Guvernul FSN a debutat cu eliminarea exceselor ceaușiste (renunțarea la urbanizarea satelor, înlocuirea politicii de sugrumare a micii producții țărănești prin lărgirea loturilor individuale) și cu o serie de măsuri populiste (introducerea săptămânii de 5 zile lucrătoare, recepționată ca o invitație: nu vă omorâți cu munca, retrocedarea părților sociale, cheltuirea rezervei valutare de 2 miliarde de dolari pentru importuri de consum) care au asigurat victoria electorală din mai 1990: a FSN cu 76% din voturi, a lui Iliescu, ca președinte, cu 85%.

Deși consideram atunci că FSN era singura forță politică în stare să-și asume conducerea

țării, partidele istorice (PNT și PNL) constituindu-se abia în ianuarie, mi-am dat seama curând că preluarea puterii de către o forță de centru-stânga reprezenta o anomalie politică – sarcina istorică era tranziția la capitalism. La 4 februarie 1990 mi-am prezentat public demisia din conducerea Frontului. Consideram că misiunea mea fusese îndeplinită și că e mai bine să las locul unor oameni mai tineri, fără trecut comunist. De altfel, eu nu am fost de acord cu măsurile populiste din ianuarie. Îmi spunea pe atunci Corneliu Coposu: „Dacă și Iliescu ar fi procedat la fel, altfel ar arăta politica în România”.

În interviurile din presa străină am și exprimat rezervele mele față de formula centru-stânga. Aflându-mă la Paris, ca invitat al Asociației de Științe Politice, declaram în *Le Monde*, 15 aprilie 1990: „Frontul este un rău necesar într-o conjunctură destabilizatoare”, iar în *Libération* din 28 aprilie 1990 citam o veche zicală franțuzească: „*Faute de mieux, on couche avec sa femme*”.

* „În lipsă de ceva mai bun, te culci și cu nevasta.”
(n.red.)

După victoria electorală a FSN, m-am decis să iau o poziție mai tranșantă. Am scris atunci articolul „Democrația în România începe cu democrația în Front” (22 iunie 1990), în care scriam: „Rezultatul alegerilor din 20 mai este de asemenea natură încât răspunderea decisivă în privința continuării procesului de democratizare cade asupra FSN, iar FSN este total nepregătit pentru acest rol”. În concluzie, arătam că Frontul trebuie să se transforme într-un partid politic cu ideologie, structură internă și conducere bine definite.

Oricum, 1990 și 1991 au fost ani de încremenire a vechii structuri social-economice. În industrie, forța de muncă a rămas stabilă cu foarte mici scăderi (4.169.000 în 1989, 4.005.000 în 1990, 3.803.000 în 1991), păstrând deci 36-37% din populația ocupată. Nici în agricultură nu s-au produs schimbări spectaculoase, procentul oscilând între 28 și 30% din populația ocupată. Mișcări modeste au avut loc în ramuri mai sensibile la asemenea evenimente: comerț, hoteluri și restaurante, bănci și tranzacții imobiliare. Tripticul stalinist (două clase, muncitorimea și țărănimea, plus o categorie socială, intelectualii)

rămânea în vigoare. Această încremenire reflecta orientarea conservatoare a FSN. De fapt, FSN moștenise baza socială a PCR. Pe muncitorii și țăranii pe care Ceaușescu îi înșelase și înfometase în anii '80, FSN i-a curtat și răsfățat cu majorări de salarii într-o industrie prăbușită și alte măsuri populiste. La 20 mai au votat cu FSN circa 70% dintre muncitori, 83% dintre țăranii cooperatori și 71% dintre țăranii proprietari de pământ. Procentul intelectualilor care sperau într-o schimbare era mult mai redus.

În septembrie 1990, în preajma Conferinței de la Madrid a Comunității Economice Europene, avertizam într-un interviu televizat că dacă nu se întreprind măsuri pentru a pune în mișcare privatizarea, pe care o asemănam cu un cal priponit, atunci „va trebui să cadă un cap”! Chiar a doua zi, președintele Iliescu i-a invitat pe șefii opoziției la Cotroceni, iar premierul Roman a dat pintenii privatizării micilor întreprinderi. Conferința de la Madrid a decis inițierea negocierilor cu România, așa încât nu a mai căzut nici un cap.

Abia în 1991 guvernul Roman a adoptat un program reformist aplaudat și de opoziție.

Era inițiată liberalizarea prețurilor și a comerțului exterior, a fost promulgată Legea Privatizării Industriei și a fost adoptată Legea 18 a Fondului Funciar, prin care peste 80% din suprafața arabilă a țării era trecută în proprietate particulară. Nu voi insista aici asupra acestei reforme agrare de secol al XIX-lea, care a fărâmițat la maximum suprafața arabilă. Fapt este că această lege, ca și cele menționate mai sus au declanșat procesul de dislocare a vechii structuri sociale.

Primul cutremur social: mineriada

Cu privire la mineriada din toamna lui 1991 există aprecieri diferite, discuția axându-se asupra condițiilor politice care au stimulat-o, ba chiar au inițiat-o, precum și asupra modului cum s-a desfășurat ea în București.

Într-o perspectivă istorică însă, cred că a fost vorba despre o reacție violentă a unui detașament privilegiat al clasei muncitoare în comunism, care a simțit instinctiv amenințarea de a-și pierde privilegiile ca urmare a terapiei de șoc inițiate de guvernul Roman. Peste tot

în lume, minerii din industria cărbunelui au simțit că poziția lor este periclitată de legile implacabile ale economiei de piață și ale modernizării, de la minerii din Sheffield ai doamnei Thatcher la cei din Donbass și Siberia ai domnului Elțin.

Mineriada a convenit regimului Iliescu, au existat chiar suspiciuni că acesta a și inițiat-o, dar este adevărat că nici forțele opoziției nu s-au împăcat cu rezultatele alegerilor din mai 1990 și au organizat mișcări violente de stradă, în distonanță cu supremația votului popular într-un regim democratic.

În 1992, alegerile reflectau deja acele efecte în plan social pe care le-am remarcat în prima fază a reformei din Polonia și Ungaria. Producția industrială scăzuse în mod sensibil, inflația scăpase de sub control (circa 200% anual), numărul șomerilor urcase la un milion, adică 11% din forța de muncă industrială, prețurile alimentelor crescuseră de 14-15 ori, lăsând în urmă salariile și pensiile. La alegerile locale, în special în Capitală, Convenția Democratică a cules roadele acestei deteriorări economice din mediul urban. Dar

în campania electorală pe țară, FDSN și Iliescu au pedalat pe teama muncitorilor de șomaj și crearea unui milion de locuri de muncă, iar la sate FDSN a beneficiat de recunoștința țăranilor pentru dobândirea proprietății și a libertății de a-și vinde produsele pe piața liberă, după anii de interdicție și silnicie ai regimului ceaușist.

Într-un cuvânt, alegerile din 1992 marcau faza în care vechile structuri sociale rămăneau dominante și dispuneau de capacitatea de a se opune reformei. Aceste condiții sociale își vor pune amprenta asupra guvernului Văcăroiu (1992-1996), dictând ritmul lent al reformei și teama de a privatiza marile întreprinderi industriale.

Bilanțul celor șapte ani de regim Iliescu

Cei șapte ani de regim Iliescu constituie o problemă controversată a vieții politice românești.

În mod evident, fapt recunoscut și de forurile internaționale, în această perioadă a fost inițiată reforma de structură a sistemului politic

românesc, s-au creat condiții pentru înființarea partidelor politice și funcționarea sistemului multipartit, s-au asigurat libertatea presei și celelalte drepturi democratice, a funcționat parlamentul bicameral și a fost adoptată, în pofida împotrivirii opoziției, noua Constituție democratică, croită după modelul occidental, chiar dacă avea lacune în anumite privințe. Ion Iliescu se poate mândri cu titlul de arhitect al noii democrații românești, care a culminat cu aplicarea exemplară a succesiunii puterii în 1996.

Cu totul altfel se prezenta tabloul economic, dar mai ales financiar al României. Reforma economică a fost mai mult mimată. A fost lansată o formulă populistă de privatizare „în folosul întregului popor”, care se oprea la porțile uzinelor. Sistemul bancar a fost devilizat, Bancorex a fost practic jefuită, iar datoria externă a sporit la 7,2 miliarde de dolari, în timp ce Banca Națională dispunea de o rezervă minimă de circa o jumătate de miliard de dolari.

O judecată obiectivă a performanței economice în cei șapte ani o găsim în Raportul

Comisiei Economice a Uniunii Europene publicat la finele lui 1996. El constată cu autoritate: „După răsturnarea regimului Ceaușescu în decembrie 1989, România s-a scufundat într-o adâncă criză economică și socială și timp de mai mulți ani n-a dovedit o voință politică suficientă pentru a se angaja pe calea reformei”. Ca urmare, observă Raportul, țara se găsește într-o situație specială: „Deși în 1996 sectorul privat a realizat 52% din PIB, economia a rămas dominată de întreprinderile de stat monopoliste, deficitare și consumatoare de resurse”. Mai departe, Raportul precizează: „Structura industrială nu s-a schimbat mult după 1989. Industria rămâne dominată de aceleași mari întreprinderi de stat, create de fostul regim în cursul perioadei de industrializare forțată și caracterizate prin consumuri energetice mari, productivitate scăzută și subvenționare privilegiată din partea statului”.

1996 – promisiunea ratată a unei schimbări

Victoria lui Emil Constantinescu pentru Cotroceni și a coaliției CDR-PD-UDMR în alegerile parlamentare a fost salutăată în termeni euforici ca o *schimbare*. Dar ce fel de schimbare?

În perioada tranziției de la socialism la capitalism, schimbarea în raport cu regimul Iliescu, inspirat de menținerea vechilor structuri economice, nu putea fi alta decât o guvernare de centru-dreapta, care să ducă țara spre capitalism. Eu am pledat mereu pentru o asemenea orientare, iar în 18 ianuarie 1996 publicam în ziarul *România Liberă* articolul „De ce centru-dreapta”, în care arătam: „Realizarea simbiozei democrație-piață într-un sistem de tip capitalist occidental a fost inițiată în mod firesc în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia de către guverne de centru-dreapta, și spun firesc deoarece numai oameni politici care cred sincer în virtuțile capitalismului puteau proceda la măsurile radicale impopulare cerute de tranziție”.

Dar liderii triumfători din 1996, care afirmau că, spre deosebire de oamenii vechii puteri, sunt cu trup și suflet atașați civilizației occidentale, evitau chiar să pronunțe cuvântul *capitalism* în retorica lor. În „Contractul cu România”, manifestul programatic cu care au câștigat alegerile, accentul cădea pe ajutoare pentru toate categoriile în nevoie, iar Emil Constantinescu lansa sloganul de „președinte al sărăcimii”. După instalarea guvernului Ciorbea, s-a adoptat formula „caprovarzistă” a două programe: cel *pe termen scurt* anunța măsuri pentru grupurile sociale în nevoie și abia în programul *pe termen lung* se promiteau măsuri reformiste. Arătam atunci în ziarul *Adevărul* că, de fapt, aveam de-a face cu un guvern de *centru* și anticipam că *factorii externi* vor fi aceia care vor împinge guvernul Ciorbea spre reformă. Într-adevăr, în ianuarie 1997 delegația FMI a participat direct la elaborarea programului guvernamental. Dar impulsul extern a ținut doar până în august 1997, când guvernul Ciorbea a încremenit în proiect, speriat de dimensiunea social-politică a privatizărilor. A urmat guvernul Radu Vasile, care – sub presiunea așa-numitei adunări de

la Poiana Braşov – a formulat un program propriu al reformei şi a pornit la aplicarea lui. La anunţarea închiderii unor mine păguboase din Valea Jiului, guvernul a întâmpinat o rezistenţă violentă sub forma unei noi mineriade care ameninţa să se îndrepte spre Bucureşti, dar premierul Radu Vasile a reuşit să o stopeze prin înţelegerea de la Mănăstirea Cozia.

Aprecierea negativă a administraţiei Constantinescu prin reliefarea căderii producţiei şi a PIB-ului în primii trei ani de guvernare, concretizată printr-o pierdere de 4 miliarde de dolari, ignoră situaţia dezastruoasă sub raport financiar pe care aceasta a primit-o de la guvernul Văcăroiu. În decembrie 1996, administraţia Constantinescu a moştenit în gestiune o ţară în prag de faliment, cu o datorie externă de 7,2 miliarde de dolari şi un sistem bancar devalizat de clientela politică a PDSR. Rezerva Băncii Naţionale era redusă la circa o jumătate de miliard de dolari. În 4 ani, 1997-2000, s-au plătit în contul datoriei externe 8,6 miliarde de dolari, iar Banca Naţională îşi sporise rezervele la 2,5 miliarde de dolari.

4. 2000 – an de cotitură în viața economică

La încrucișarea secolului XX cu secolul XXI, România făcea o figură aparte. Într-o lume în care capitalismul occidental triumfa și se extindea ca sferă de influență în noi și noi țări, România era „Gică-contra”. La noi, vechea structură și mentalitatea socialistă rămâneau puternice, forțele politice și sociale interesate în menținerea lor se dovedeau mai tari decât cele care luptau pentru schimbarea acestora.

Dar în noiembrie 1999 a intrat în joc o *forță externă*. Comisarul Günter Verheugen, din partea Comisiei Uniunii Europene, i-a adresat o scrisoare premierului Radu Vasile, în care sugera ca un grup de experți ai UE, FMI și Băncii Mondiale să elaboreze împreună cu reprezentanții guvernului român o strategie pe termen mediu a dezvoltării României.

Unii politicieni, fluturând steagul mândriei naționale velico-române, au respins ideea ca pe un „dictat străin”. Prima reacție, aş spune instinctivă, a domnului Iliescu a fost categorică: „Această propunere este inacceptabilă pentru un guvern care se respectă”. Ulterior, preşedintele PDSR a revenit şi i-a scris lui Verheugen o scrisoare măgulitoare. *La nuit porte conseil* !

Comisia Uniunii Europene nu venea numai cu sfaturi. Romano Prodi, şeful Comisiei, anunţa că în anul 2000 România va beneficia de un ajutor financiar de 700 de milioane de dolari. Trebuia să fie găsit însă un premier care să inspire încredere la Bruxelles şi preşedintele Constantinescu a făcut de data aceasta o alegere înțeleaptă: Mugur Isărescu, un om care ştia „pe de rost” starea economico-financiară a ţării şi se bucura de bonitate în faţa instituţiilor economice internaţionale.

Pentru prima dată un guvern român se putea lăuda cu fenomene economice pozitive: producţia industrială şi exportul înregistrau o

* Noaptea e un sfetnic bun (n.red.).

creștere mică, dar sănătoasă, deficitul intern era în scădere, datoria externă nu mai cunoștea vârfuri de sarcină care să ne încovoie ca în cei doi ani anteriori. Se creau premisele unei coticuri în economie, de care va beneficia din plin guvernul Năstase.

Reziliența socialismului și a mentalității lui

Sondajele de opinie arată că peste 60% dintre români preferă un salariu modest, dar sigur decât un salariu mai mare, dar cu riscul concedierii și cam același procentaj consideră că era mai bine înainte de revoluție în privința nivelului de trai, ceea ce este, de altfel, adevărat.

Confuzia politico-ideologică apare atunci când peste 80% se pronunță în favoarea integrării în NATO și în Uniunea Europeană, deși la intrarea în aceste organizații stă scris cu litere mari: *numai țări capitaliste*. În opinia mea, portretul-robot al românului fericit este o combinație între beneficiile stării materiale din Occidentul capitalist și securitatea locului

de muncă din socialism. În Occident se subestimează reziliența tenace în conștiința oamenilor din Est a avantajelor sociale ale comunismului. Un sondaj internațional relevă că în rândurile muncitorilor industriali din țările central-europene 30-40% regretă statutul și securitatea muncii din timpul acestui regim. În cazul nostru, mulți români au uitat de cozile din fața alimentarelor pentru a prinde rația de zahăr și ulei ori punga cu labe de pui sau „adidași”, au uitat de foamea și frigul din case. Muncitorii amenințați de șomaj se sinchisesc foarte puțin de marile libertăți pe care le-a adus revoluția din 1989.

*Românii nu se dau în vânt
după capitalism*

După alegerile din 1996, făceam observația la un talk-show televizat că societatea românească în ansamblul ei nu este pregătită să treacă la capitalism și că românii nu se dau în vânt după capitalism. Mă refeream, desigur, la grosul populației, care dă tonul și își imprimă voința asupra întregii societăți. O ziaristă

talentată¹ și-a exprimat dezacordul cu afirmația de mai sus și a argumentat că „atât alegerile din '96, cât și sondajele de opinie publică arătau că majoritatea populației a optat pentru schimbarea sistemului și pentru integrarea euro-atlantică – aici chiar într-un procent covârșitor, cel mai mare din Est”.

Eu nu consider că în 1996 majoritatea populației a optat pentru schimbarea sistemului, pentru simplul motiv că nici unul dintre partidele câștigătoare nu i-a promis așa ceva. Nu știu nici măcar dacă dl Ion Diaconescu sau dl Ionescu-Quintus sunt favorabili capitalismului, pentru că niciodată nu au mărturisit public devotamentul pentru acesta. În schimb, știu că cei doi lideri ai CDR au evitat să preamărească virtuțile sistemului capitalist, întrucât socoteau că aceasta nu le-ar aduce voturi, ba dimpotrivă.

Adevărul este că timp de patru decenii noțiunea de capitalism a fost sistematic demonizată, iar după '89 majoritatea românilor au

1. Tia Șerbănescu, „Confuzii esențiale”, în *Cotidianul*, 11 noiembrie 1996.

cunoscut numai roadele amare ale sistemului respectiv (șomajul sau amenințarea acestuia, creșterea prețurilor, inflația). Doar o mică parte a populației a gustat din fructele dulci ale economiei de piață.

Un studiu al Institutului pentru Politici Publice dezvăluie că în România, pe lângă cei 300 de milionari în dolari figurând în lista publicată de revista *Capital*, au apărut o serie de bogătași care au acumulat miliarde prin simplul fapt că au ocupat o funcție în guvern. Miniștri deveniți miliardari într-un timp record! Istoria lor e fantastică. Să începem cu cazul fostului premier în perioada 1992-1996, Nicolae Văcăroiu. Până în 1992, Văcăroiu locuia la bloc în cartierul Militari. Acum are două case de locuit și o casă de vacanță în valoare de 4,5 miliarde de lei, plus patru terenuri, trei în intravilan și 5,28 ha de teren agricol. Un om strângător. Ca să nu se spună că avem ceva cu PSD, să menționăm că Victor Babiuc a strâns și el terenuri, apartamente și case de vacanță în valoare de 6 miliarde, pe care nu le avea înainte de a fi ministru al Apărării în legislatura 1997-2000. Dan Ioan

Popescu, ministru în guvernarea 1992-1996, a agonisit cu grijă 4 apartamente și o vilă de vacanță la Azuga în valoare de 5 miliarde lei. Nici Attila Verestoy, senator UDMR, nu s-a lăsat mai prejos. El a dobândit, începând cu 1997, trei apartamente, o casă de vacanță, două terenuri agricole și un autoturism Audi.

Statistica cercetătorilor Institutului pentru Politici Publice arată că demnitarii pesediști dețin cele mai multe terenuri, achiziționate în special după 2001, în timp ce la păduri sunt mai „tari” liberalii. Cum anume au procedat demnitarii pentru a se îmbogăți în timp record rămâne unul dintre marile secrete ale vieții politice românești.

Instituțiile externe – factori decisivi în tranziția spre capitalism

Dacă pentru reforma *politică* imboldul a fost predominant *intern*, în ceea ce privește reforma *economică*, adică trecerea spre capitalism, acesta a fost predominant *extern*. În România nu s-a făcut nici un pas major

privind schimbarea radicală a structurii economice fără o masivă presiune externă.

Democrația și economia de piață sunt oarecum legate între ele, iar în sistemul occidental acestea formează un binom vital. Dar ele nu se condiționează reciproc. Au existat dictaturi brutale, precum cea a lui Franco în Spania sau cea a lui Pinochet în Chile, în care totuși economia a prosperat. Poate cea mai pregnantă ilustrare a acestui paradox este China, unde o dictatură politică de tip comunist realizează cea mai puternică creștere economică din lume.

Încă din 1996, în condițiile în care România nu avansa în direcția economiei de piață, a venit la București Michel Camdessus, directorul general al FMI, pentru a preciza că, dacă România dorește să intre în structurile euro-atlantice și să beneficieze de ajutorul financiar al FMI, atunci „restructurarea, privatizarea, reducerea subvențiilor și liberalizarea prețurilor trebuie făcute în același timp și cât mai repede”. În practică, delegația FMI a participat în mod direct la elaborarea programului guvernului Ciorbea.

În această ordine de idei, am pomenit mai înainte scrisoarea dlui Günter Verheugen din noiembrie 1999, prin care sugera guvernului Radu Vasile ca un grup de experți ai UE, FMI și Băncii Mondiale să elaboreze împreună cu reprezentanții guvernului român o strategie pe termen mediu a dezvoltării României. Abia în timpul guvernului Mugur Isărescu au început să fie puse în practică acele cerințe ale instituțiilor internaționale care au dus la o creștere sănătoasă a economiei.

Începând din 2001, guvernul Adrian Năstase a stabilit relații solide de cooperare cu Fondul Monetar Internațional, relații care au permis pentru prima dată încheierea cu succes a unui acord stand-by cu această instituție internațională.

Evoluțiile pozitive ale economiei în perioada 2001-2003 au condus la o creștere a producției în jurul a 5% anual și la un spor de peste 16% al produsului intern brut, ceea ce a însemnat un plus de 5 miliarde de dolari. Ținând cont că preluarea guvernării țării s-a făcut într-un moment în care economia românească realiza numai 80% din PIB-ul anului

1989, există premise ca la finele lui 2005 să se echivaleze în sfârșit PIB-ul acelui an. Și în structura proprietății agrare s-au înregistrat progrese: la sfârșitul anului 2003, prin asociere, arendare, concesiuni și vânzare-cumpărare, o suprafață de peste 3 milioane ha era exploatată în forme asociative, ceea ce reprezintă o treime din suprafața arabilă a țării.

O serie de procese reformiste nu au ținut însă pasul cu cerințele restructurării formulate de FMI și UE, ceea ce a făcut ca Raportul de Țară din noiembrie 2003 să consemneze că România *nu are încă o economie de piață funcțională*, statut pe care Bulgaria îl obținuse din 2002.

Geopolitica atragerii României în NATO

Tratatul Atlanticului de Nord a fost semnat în 1949, cu scopul de a contracara tendința expansionistă a imperiului sovietic și a stăvili extinderea comunismului. Coeziunea moral-ideologică a Tratatului era asigurată de un

sistem de valori comune – democrație, respect pentru drepturile omului, libera inițiativă în economie –, ceea ce explică vigoarea pe care acesta și-a păstrat-o de-a lungul anilor.

O dată cu prăbușirea imperiului sovietic și a comunismului est-european, a apărut necesitatea unei noi concepții strategice a NATO. Așa cum vom vedea, ea s-a cristalizat mult mai târziu.

La summit-ul de la Madrid, în 1997, s-a pus pentru prima dată problema invitării României la negocierile de aderare, fără să se realizeze însă un consens între „cei mari” asupra chestiunii. Cu toate acestea, socotind că poziția geopolitică a României este importantă, președintele american Bill Clinton a făcut o vizită de consolare la București. În bătălia pentru NATO, partidele noastre politice au adoptat atitudini diferite în momente diferite. În 1999 președintele Emil Constantinescu a făcut un pas spre NATO prin decizia de a acorda drept de survol avioanelor organizației care bombardau Iugoslavia, punându-le totodată la

dispoziție aeroportul de la Timișoara, măsură criticată de lideri ai opoziției.

Atacul terorist asupra Statelor Unite din 11 septembrie 2001 a constituit o cotitură în evoluția istorică a NATO. Americanii au suferit un seism psihic: pentru prima dată s-au trezit vulnerabili la ei acasă, iar dușmanul era invizibil și imprevizibil – *terorismul internațional*.

Centrul conflictului mondial se mutase din Europa în Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Est. Un prim efect major a fost schimbarea poziției *Rusiei*, din adversară a extinderii NATO în aliată în războiul contra terorismului (care includea și Cecenia). Rusia nu se mai opunea extinderii NATO spre răsărit. În martie 2002 avea loc la București summit-ul candidaților la NATO, căruia președintele Bush îi trimitea mesajul istoric ce pomenea de o extindere robustă *de la Marea Baltică la Marea Neagră*.

Un șir de evenimente și acorduri au contribuit la crearea unor relații speciale româno-americe. La Constanța a apărut o cazarmă

pentru militari americani, s-au acordat drept de survol avioanelor militare americane și facilități portuare la Marea Neagră. Toate au fost încununate de un act politic inteligent și curajos: semnarea alături de SUA a Tratatului privind Curtea Penală Internațională – primul stat din Europa (și ultimul) care semna acordul respectiv. Toate acestea au dus la vizita președintelui George W. Bush la București, unde declara că România este vârful de lance al NATO spre Est.

5. Evoluția spectrului politic românesc

Viața politică din România a cunoscut după 1989 o serie de particularități față de țările Europei Centrale, particularități datorate atât caracterului revoluției din decembrie, cât și modului în care s-a desfășurat tranziția de la socialism la capitalism.

Într-un capitol anterior am arătat că ceea ce s-a întâmplat în decembrie '89 nu a fost nici revoluție, nici lovitură de stat, ci o simbioză între cele două, care a înlesnit preluarea puterii de către Frontul Salvării Naționale, o organizație politică creată ad-hoc în 22 decembrie 1989. Ca urmare, în 1990 Frontul Salvării Naționale era singura forță politică în stare să-și asume guvernarea țării și, dat fiind că în conducerea lui se aflau foști comuniști, el a moștenit baza socială a PCR –

pe muncitorii și țărani pe care Ceaușescu îi înșelase și, în anii '80, îi înfometase, FSN i-a curtat și răsfățat prin măriti de salarii, săptămâna de 5 zile lucrătoare și alte măsuri populiste. La primele alegeri libere din 20 mai 1990, 70% dintre muncitori și 83% dintre țărani au votat cu FSN și Ion Iliescu.

În 1992, primele măsuri de liberalizare și privatizare au produs mici schimbări în structura socială și era firesc ca ele să se reflecte și în sfera politică. În centrele urbane, muncitorii continuau să domine scena, dar la sate reforma agrară care afecta grosul țărănimii începea să-și arate efectele. Terapia de șoc inițiată de guvernul Roman lovise în cei cu venituri fixe, salariați și pensionari, ceea ce explică reducerea popularității FSN de la 66-67% în 1990 la 27-28% în 1992, precum și victoriile Convenției Democratice în orașe, în frunte cu Bucureștiul, la alegerile locale. Atacul anticomunist își pierduse virulența politică în 1992, când cei șase candidați la președinție erau toți foști membri ai PCR, unul chiar al PCUS.

În general, fluiditatea socială caracteristică perioadei de tranziție la economia de piață nu permite ca fiecare partid politic să-și identifice baza sa socială, pe care să o reprezinte ca interese și căreia să-i solicite votul. Nici nu se mai putea vorbi de „clasa muncitoare” sau de țărănime ca despre o clasă omogenă, deoarece în sânul acestora se produsese diferențieri socio-profesionale marcante.

Din această cauză, în 1992 a lipsit de pe arena electorală o ciocnire dramatică între poziții diametral opuse. Nici dreapta, nici stânga nu s-au afirmat fățiș cu programe radicale, fie pentru reformă, fie contra ei.

În 1996, ciocnirea a fost ceva mai dură. Pe primul plan nu mai apărea comunismul, ci *reforma economică*, deși nici CDR nu avea curajul să o proclame deschis și fără echi-voc. În „Contractul cu România”, accentul cădea mai curând pe măsuri de salvagardare a categoriilor nevoiașе lovite de reformă, promițându-se doar capitalismului rentier restituirea proprietăților expropriate de comuniști. De fapt, CDR nu se manifesta ca o forță

de centru-dreapta. În analiza mea politică, subliniam că algoritmul forțelor politice componente ducea la un guvern de *centru*. Pe de altă parte, Iliescu și FDSN au pedalat mai tare pe grija ca muncitorii să nu aibă de suferit de pe urma reformei și pe crearea noilor locuri de muncă, iar la sate pe speranța țăranilor împrăștiți că vor primi ajutor de la stat.

În 2000, bătălia electorală a dobândit o nouă înfățișare: apăruse un alt factor, *factorul extern* reprezentat de Uniunea Europeană. Încă în timpul campaniei electorale, Iliescu și Năstase au pornit la drum prin Occident să cucerească simpatia cercurilor conducătoare și a mass-media din Europa Occidentală și Statele Unite, iar Consiliul Național al PDSR a lansat un program plin de promisiuni în direcția reformei. Iliescu n-a mai declarat că are „alte priorități” și s-a angajat solemn să aplice măsurile din Strategia de Dezvoltare pe termen mediu înaintată de guvernul Isărescu la Bruxelles. Bineînțeles, nu lipseau din oferta politică a PDSR promisiunile cu ecou electoral: creștere econo-

mică durabilă, stoparea declinului economic, stimularea exporturilor, relansarea procesului de privatizare, redresarea agriculturii, stimularea muncii, indexarea pensiilor, într-un cuvânt, tot ceea ce va face ca în România să curgă lapte și miere.

Tonul era însă mai serios și mai responsabil. Nu se mai pomenea despre cele un milion de locuri de muncă promise în 1997. Dar ceea ce atrăgea atenția era grija de a îndepărta orice suspiciune în chestiunea *proprietății*. Adrian Năstase s-a întrecut pe sine proclamând sus și tare: „Se va merge până la revizuirea Constituției pentru a se garanta proprietatea”.

Marea surpriză a alegerilor din 2000 a fost saltul PRM-ului lui Corneliu Vadim Tudor, atât la parlamentare, cât și la prezidențiale. Există unele explicații ale acestui salt care a schimbat dispozitivul strategic al alegerilor din 2000.

Desigur, fondul social, sărăcia cumplită, mizeria produsă de „generalul Iarnă” favorizează totdeauna extremismul de dreapta sau de stânga, care în România s-au contopit

în același partid. De regulă, ultranaționalismul, xenofobia și antisemitismul se regăsesc la partidele de extremă dreaptă. La noi însă, moștenirea comunismului național al lui Ceaușescu s-a grefat pe un partid de stânga ca orientare socială, cristalizându-se astfel doctrina politică a PRM. Pe deasupra, ceea ce a produs impresie în electorat a fost atitudinea justițiară adoptată de Vadim Tudor, care apărea cu o imagine cvasireligioasă de arhanghel călare pe un cal alb, destinat a face dreptate și a curăța țara de corupție și hoție.

La o analiză mai atentă, se observă că sondajele favorabile PRM au marcat un salt spectaculos abia în săptămânile de dinaintea scrutinului. Ce s-a întâmplat ca să explice acest salt? Fiindcă nici sărăcia, nici corupția n-au crescut așa, deodată. În opinia mea, saltul a apărut în momentul în care masa investitorilor FNI, disperați că nu găsesc înțelegere nici la guvern, nici la Parlament, a ieșit pe străzi cu pancarte PRM. Or, acești investitori împreună cu familiile lor reprezentau 700-800 de mii de cetățeni, iar la vot

au mers toți ca unul, spre deosebire de milioanele care au stat acasă. S-au trezit speranțe în sânul tuturor celor păcăliți de structuri piramidale, de Caritas, SAFI, plus acele firme-fantomă care promiteau vize și posturi în Occident în schimbul unor plăți consistente în dolari. Așa cum au crezut în Caritas, SAFI și FNI, tot așa au crezut aceștia în promisiunile lui Vadim Tudor și au votat partidul lui.

În ceea ce privește alegerile prezidențiale, aici s-a întâmplat un *accident politic*. Care era dispozitivul strategic al bătăliei electorale? Deși friabil și labil, întrucât fluiditatea socială caracteristică perioadei de tranziție la economia de piață nu permitea partidelor să-și identifice o bază socială proprie, să încercăm totuși o ipoteză oarecum schematică a dispozitivului strategic:

- la *dreapta*, unde ar fi trebuit să existe un partid care să militeze agresiv pentru capitalism, nu prea se găsea așa ceva;
- partidele istorice, ca și noile partide democratice, se îmbulzeau toate la *centru*, care

în sondaje însuma 30-35% din voturile electoratului;

- la *stânga* exista masa moderată a PDSR, cu circa 40% din electorat, și aripa extremă, cu circa 15%.

Candidatura lui Theodor Stolojan era menită să coaguleze voturile de la centru, dar a venit candidatura lui Mugur Isărescu, care a divizat centrul electoratului cu cele 30-35 de procente ale sale, l-a rupt în două și l-a măcinat în campania fratricidă ce a urmat, deschizând astfel drumul lui Vadim Tudor spre locul al doilea la prezidențiale. În cifre, la alegerile din 26 noiembrie, Stolojan a rămas cu 13%, Isărescu cu 10%, în timp ce Vadim Tudor a urcat la 28% din voturi.

În concluzie, *marele perdant* al alegerilor prezidențiale a fost *centrul*, redus la jumătate din forța sa anterioară. Chiar și Gabriela Adameșteanu, redactor-șef al revistei 22, care-l susținuse pe Isărescu, a recunoscut tardiv și ireparabil: „Cum au ajuns să arunce în cursa prezidențială un al doilea candidat

cu atâtea similitudini – de discurs, de competență, de biografie – față de primul?”.

Intellectualii reformiști nu au ieșit prea bine din această istorie. Doi dintre ei, Paleologu și Liiceanu, au recunoscut public greșeala, dar au fost covârșiți de cei peste o sută care semnaseră apelul în favoarea lui Isărescu. Aceștia din urmă amintesc de oile lui Panurge, din celebra poveste a lui Rabelais, care, când au văzut-o pe una dintre ele aruncată în mare, s-au repezit să se arunce după ea și au fost toate înghițite de valuri.

La al doilea scrutin s-a produs ceea ce s-a numit „fenomenul Chirac”. În fața primejdiei extremiste reprezentate de Vadim Tudor, toate forțele democratice s-au unit și Ion Iliescu a obținut o victorie zdrobitoare. Era de așteptat ca aceia care votaseră cu partidele democratice de centru să voteze în turul al doilea cu Iliescu. Au intrat însă în joc o serie de factori de opinie publică care au făcut să crească scorul lui Iliescu: reprezentanți marcanți ai societății civile (Doina Cornea, Ana Blandiana, Grupul pentru Dialog Social);

reacția ostilă în privința lui Vadim Tudor a presei occidentale, reacție la care românii sunt sensibili; avertismentele liderilor politici din Vest, în frunte cu președintele Chirac, că România va fi izolată cu Vadim ca președinte; dezvăluirea în presă a „găurilor negre” din trecutul lui Vadim și, în ultimă instanță, ieșirea la bătaie a lui Iliescu în ceasul al doisprezecelea, când a părăsit tonul părintesc și a recitat la televizor din poeziile lui Vadim închinat lui Nicolae și Elenei Ceaușescu.

Obținând numai 37% din votul popular, iar în Cameră și Senat 45-46% din locuri, PDSR s-a decis totuși să formeze un guvern monocolor, iar pentru asigurarea unei majorități parlamentare a încheiat un acord cu UDMR.

Guvernarea lui Adrian Năstase a fost marcată de tendințe și stimulente contradictorii: pe de o parte, sub presiunea factorilor externi și în special a Comisiei Uniunii Europene, a purces la *reforme fără precedent* în România postdecembristă, pe de altă parte, a alimentat o *poftă de chivernisire* tot fără precedent a demnitarilor, parlamentarilor și clientelei politice.

În prima categorie se înscriu strădaniile încununate de succes de stimulare a *creșterii economice* (5% în 2001-2004), ceea ce a dus la un *echilibru macroeconomic* apreciat și de Fondul Monetar Internațional; a fost totodată primul guvern postdecembrist care a inițiat în agricultură măsuri de reparare a greșelii imense numite Legea 18, care în 1991 fărâmițase suprafața agrară în mici „petice” de pământ, și a procedat la formarea unor *mari exploatații agricole* și a unor ferme zootehnice la nivel european. Și în plan legislativ guvernul Năstase a făcut să se adopte legea conflictului de interese, inspirată de legislația americană, legea declarării averilor de către demnitari, parlamentari și mari funcționari publici. Pentru combaterea corupției a creat noi instituții, Parchetul Național Anti-corupție și Autoritatea Națională de Control a lui Ionel Blănculescu.

Guvernul Năstase se mândrește pe bună dreptate cu mari succese în domeniul politicii externe: românii au devenit beneficiari ai Acordului Schengen și pot călători în majoritatea țărilor europene, România este

membră a NATO, a fost primul guvern care a dus până la capăt un acord stand-by cu Fondul Monetar Internațional și a obținut din partea Uniunii Europene un calendar de integrare care se încheie la 1 ianuarie 2007, când România urmează să devină membră a Comunității Europene. Este, pe departe, cel mai bun guvern de după '89.

Punctul cel mai slab al guvernării Năstase și al Partidului Social Democrat pe care se sprijină aceasta a fost și rămâne *corupția* și instituția devenită proverbială – *baronii*.

Faptele relatate în presă cu lux de amănunte demonstrează că toate guvernele postdecembriste au fost bântuite de viciul corupției. Dar, în anii 2001-2004, PSD și guvernul său au bătut recordul – corupția s-a generalizat, instituționalizat și este aproape imposibil de îngrădit.

De regulă, baronii ocupă poziția de președinți ai Consiliilor Județene, fiind mai puternici în județ decât prefecții, gestionează 35% din fondurile județului și principalele investiții din acesta. Într-un cuvânt, ei fac și

desfac totul. Fenomenul este atât de amplu, încât despre instituția baronilor a auzit până și comisarul Verheugen.

Delegația Permanentă a PSD a încercat în luna mai să îndepărteze un număr de 10-11 baroni din pozițiile de conducere, în special pe cei care se află în cercetare penală. Dar Năstase și în special Octav Cozmâncă au o problemă: într-un an electoral, baronii au mare priză la o parte dintre alegători. Acesta este motivul pentru care nu s-au atins de Marian Oprișan din Focșani, fiind însă nevoiți să renunțe la Nicolae Mischie din Gorj și la Bebe Ivanovici din Ilfov și străduindu-se să bandajeze rănilor produse de plecarea lor. La debarcarea lui Bebe Ivanovici, Cozmâncă l-a umplut de elogii („un adevărat revoluționar”!), după care, în stil de vechi activist PCR, a cerut activului de partid să strângă rândurile pentru a asigura victoria în alegeri.

Președintele Iliescu a vorbit de „capitalismul de cumetrie”. Eu aş ilustra fenomenul cu lista donatorilor PSD care au beneficiat de generoase contracte publice: de exemplu,

firma Concivia – Brăila, care a donat în 2002 PSD-ului o sumă de 100 milioane lei, a obținut în același an o serie de contracte pentru construcții de drumuri și pentru consolidarea sediului C.A.S. din Brăila, iar în 2003, contracte de miliarde de lei pentru drumuri și poduri și un alt contract pentru construirea unei săli de sport în județul Brăila. O altă firmă, Sinecon SRL din Sibiu, a donat PSD-ului 50 milioane lei pe 16 septembrie 2003, după care a câștigat o licitație organizată de Ministerul Culturii pentru lucrări în valoare de 4,1 miliarde lei. *Donezi și câștigi* pare a fi deviza PSD.

La 1 iunie 2004 a expirat termenul pentru reactualizarea declarațiilor de avere. Ziariștii așteptau cu nerăbdare apariția pe Internet a declarației lui Adrian Năstase. În realitate, Năstase își poate etala bunurile fără teamă de penalizare, întrucât majoritatea acestora este acoperită de soția sa Dana, moștenitoarea unei averi importante de la tatăl ei, Angelo Miculescu, probabil cel mai bogat român din epoca Ceaușescu. Declarația menționează peste o jumătate de milion de dolari în bani,

o jumătate de bloc în centrul Capitalei, un automobil Mitsubishi, vreo cinci hectare de teren agricol, aproape trei hectare de pădure și faimoasa casă de vacanță de la Cornu cu ferma de păsări.

Pe de altă parte, ziariștii au fost decepționați de declarațiile celor doi „granguri” ai guvernului: Dan Ioan Popescu și Miron Mitrea. Ministrul Economiei Dan Ioan Popescu a agonisit în ultimul an 1.200 de metri pătrați de teren intravilan, iar contul bancar i-a scăzut corespunzător de la 209.200 dolari la 182.500 (are o contabilitate perfectă), posedă același număr de case, adică patru apartamente, o vilă la Azuga și un Audi 2002. Colegul său Miron Mitrea și-a cumpărat recent o casă de 276 de metri pătrați în valoare de 3,1 miliarde lei, și-a schimbat mașina, în loc de Audi are acum o Toyota, iar contul bancar a crescut puțin de la 50.000 euro la 53.000 euro, pentru că achizițiile s-au făcut din banii soției, care este notar public. De aceea nici un ministru nu e burlac!

Nici noii veniți n-au sosit cu buzunarele goale la guvern. Ioan Talpeș, fost director SIE,

ambasador și consilier prezidențial, a reușit în ultimii zece ani să-și ridice două case de vacanță și să achiziționeze un apartament mare la București, un automobil Volkswagen și o barcă. Rămâi cu impresia că asta face parte din curriculum vitae la intrarea în guvern!

Campion la achiziții de case și terenuri este, în mod surprinzător, ministrul-delegat Gabriel Oprea. În 2001 el pusese deja mâna pe două apartamente, două spații de producție și trei case, dar, ambițios cum îl știm, și-a mai cumpărat recent două apartamente și 2.500 de metri pătrați de teren intravilan pe care a început să clădească două case de vacanță.

Desigur, cetățeanul care citește pagina de Internet a guvernului este uluit de această rapidă îmbogățire a demnitarilor și se întreabă dacă poate fi cercetată autenticitatea declarațiilor și, eventual, a originii acestor averi. La aceasta s-a gândit și legiuitorul atunci când a stabilit că cercetarea averii demnitarilor se poate face doar de către o comisie specială compusă din judecători de la Înalta Curte

de Casație și un procuror de la Parchetul General, desigur, „aleși pe sprânceană”. Comisia aceasta nu poate fi sesizată de oricine, să nu se ajungă cumva la anarhie, ci numai de către ministrul Justiției sau Procurorul General. Fapt este că din 1996, când a apărut Legea pentru controlul averii demnitarilor, și până acum nu a existat nici un caz care să fie cunoscut public de verificare a declarațiilor de avere ale unui demnitar.

6. Șansele integrării României în Uniunea Europeană

În ultimii ani, integrarea României în Uniunea Europeană a devenit obiectivul suprem al puterii pesediste, dar și al partidelor din opoziție. Integrarea a devenit astfel „visul românesc”, cerințele ei sunt tratate într-o viziune idilică. Deși se vorbește despre reformele necesare, nici puterea și nici partidele de opoziție nu atacă cu curaj și sincer gravitatea rămănelor noastre în urmă și nu descriu în termeni realiști uriașele schimbări pe care le mai avem de înfăptuit pentru a satisface *aquis*-ul comunitar.

Cu prilejul unei vizite la București, Fabrizio Barbaso, directorul Comisiei comunitare pentru Extindere, nu s-a referit la măsuri de moment, ci ne-a avertizat că în față ne stau patru mari probleme: reforma economică,

reforma administrației, reforma juridică și lupta contra corupției. Pentru români, acestea nu înseamnă patru munți Carpați, ci patru Himalaya.

Parlamentul European ne trezește la realitate

În luna februarie a venit ca un șoc vestea că, în Comisia de Politică Externă, un deputat olandez a propus un proiect de rezoluție care cerea *suspendarea* negocierilor cu România dacă nu sunt îndeplinite o serie de condiții cerute de integrare. Baroneasa Nicholson, raportorul Comisiei pentru România, a înlocuit sancțiunea suspendării cu formula *reorientare strategică*, iar în plen rezoluția a fost întru câtva îndulcită, rămânând totuși plină de țepi. Accentul pus pe reorientarea strategică ne-a cam nedumerit, deoarece noi trăiam cu iluzia că în ceea ce privește *criteriile politice* stăm foarte bine. Or, chiar rezoluția finală a Parlamentului European pune un mare accent tocmai pe aceste criterii politice.

Eu am susținut mereu în 2004 că nu suntem nici *pregătiți*, nici *echipați* pentru integrarea României în 2007. Cu cât trecea timpul, cu atât ne dădeam mai bine seama de valoarea ideii lui Adrian Năstase de a organiza alegeri anticipate în 2003, deoarece în 2004 acest guvern urma să fie prins în menghina dintre cerințele *integrării* care se traduceau prin măsuri de reformă nepopulare și necesitatea de a *câștiga alegerile*.

Metoda premierului Năstase de a rezolva problemele ivite la Bruxelles a fost de a merge acolo și a-și lua angajamente de remediere a situației. În octombrie 2003 se dusesese la Comisia Uniunii Europene având în buzunar o listă de opt angajamente pe care le-a implementat ulterior cu o iuțeală uluitoare. Evident, ceea ce a conferit credibilitate întregului pachet a fost schimbarea celor trei miniștri (Mihăilescu, Puwak și Beuran), în Occident menționând că i-a „demis pentru corupție”, chiar dacă acasă a prezentat lucrurile ca o inițiativă a acestora de a demisiona.

De data aceasta, după rezoluția Parlamentului European, însoțită și de Comisie, Adrian

Năstase s-a dus la Bruxelles cu o nouă listă de angajamente. Și de astă dată, pentru ca angajamentele să capete credibilitate, se impunea sacrificarea ministrului de Justiție Rodica Stănoiu. Nu poți efectua o adevărată reformă a justiției dacă menții la conducerea ministerului o persoană care timp de trei ani a administrat sistemul judiciar în spiritul și practicile politizării justiției și ale intervenției executive. În acest caz, Năstase s-a lovit de rezistența președintelui Iliescu. Ca să mergem până la fondul problemei, președintele nu ținea la menținerea doamnei Stănoiu pentru devotamentul ei față de PSD, ci pentru că intervențiile politice „de sus” se făcuseră prin biroul ei, iar ea avusese grijă să păstreze și dovezi în această privință.

*Profeția publicației The Economist:
2009 în loc de 2007*

The Economist este o revistă aparte. Articolele nu sunt semnate, purtând girul unui corp redacțional de mare competență și profesionalism. Apare la Londra, dar privește prin

binoclu întreg mapamondul. Judecățile și aprecierile cad cu asemenea greutate încât nici un guvern sau șef de stat nu-și poate permite luxul de a le ignora.

În aprilie 2004, redacția lui *The Economist* a investigat la București capacitatea României de a intra în Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007. Așa cum arătam într-un capitol anterior, trecând în revistă cerințele dure formulate de Parlamentul European, revista a pus un diagnostic sever: „Chiar dacă România ar încheia negocierile cu UE, nimeni nu va crede că această țară săracă și întinsă, al cărei venit pe cap de locuitor reprezintă 10% din media comunității, va avea un guvern eficient, judecători respectați, o economie de piață complexă și o bună implementare a legislației Uniunii Europene până în 2007”. Oprindu-se asupra sistemului juridic, articolul subliniază că „recrutarea și instruirea a circa 1.500 de judecători și «îndesarea» principiilor independenței judiciare în mentalitatea judecătorilor și a politicianilor ar cere o muncă de cinci-zece ani, nicidecum de un an sau doi. De asemenea, pretenția ca

guvernul să-și desfășoare activitatea într-un mod mai deschis și responsabil este una cam excesivă pentru politicieni care și-au învățat meseria în timpul tiraniei lui Ceaușescu. După ce Uniunea Europeană va înghiți în anul 2004 un număr atât de mare de țări «prost echipate», ea nu se va grăbi să repete experiența. Amânarea viitoarei extinderi, să zicem, pentru 2009 i-ar acorda României răgazul pentru a încheia reforme absolut necesare. Pentru guvernul român o amânare ar fi chiar bine venită, cu condiția să fie cunoscută numai după alegerile din noiembrie».

Toate speranțele de mai bine ale românilor sunt legate de Uniunea Europeană. Totuși, dacă primirea în NATO ne-a adus numai beneficii, intrarea în UE pe nepregătite ar face ca în multe privințe românii să o ducă *mai prost*. E greu de discutat „la rece” o problemă atât de sensibilă. Mai mult, eu cred că dacă din considerente politice internaționale am fi primiți în 2007 în UE, am fi supuși unor rigori economice foarte dureroase pentru majoritatea românilor.

O criză de autoritate

Ca și cum problemele integrării nu ar fi de ajuns, în anul 2004 am avut și momente de gravă criză de autoritate în guvernarea pesedistă. Totul a început cu eșecul planului anunțat de Adrian Năstase de a-și alege doi vicepremier: unul care să coordoneze ministerele *economice* și un altul care să le coordoneze pe cele *sociale*, astfel încât premierul să se poată concentra asupra problemelor integrării în UE. Acest plan ce avea o logică organizatorică a fost demolat de președintele Iliescu, care a ținut să-și introducă omul său, pe Ioan Talpeș, ca să controleze integrarea și justiția.

Pentru a salva aparențele, Iliescu a insistat mai tare ca oricând pe ideea că premierul e cel autorizat de Constituție să-și formeze echipa de guvernare. Dar nimeni în această țară nu și-a închipuit că Năstase a fost acela care l-a ales pe Ioan Talpeș ca al treilea vicepremier. Avem de-a face cu o meteahnă tipică a lui Iliescu: cu cât mai vârtos subliniază că

formarea guvernului e atribuția exclusivă a premierului, cu atât mai adânc intervine în alcătuirea lui. Din nou, ca și în iarna 2003, Iliescu trage preșul pe care calcă premierul. A urmat o perioadă de împăcare a celor doi, în care Năstase și-a putut face treaba de prim-ministru. Mai recent însă, Iliescu vrea să se afirme iarăși ca *number one*.

În cazul Rodica Stănoiu, lezarea autorității premierului a apărut și mai flagrant în fața întregii țări. Aceasta a refuzat să-și dea demisia și nu a acceptat nici să fie revocată, lucru pe care presa l-a aflat din gura confidentului ei – președintele Iliescu. Explicația pe care o am a acestui caz fără precedent în analele vieții noastre politice: Rodica Stănoiu îl avea la mână pe Iliescu și-l „juca” așa cum voia ea – președintele a ajuns să o compare cu Condoleezza Rice ca să justifice numirea ei la Cotroceni pe postul lui Talpeș. Premierul a fost pus însă într-o postură penibilă la Parlament atunci când a venit cu o listă a noilor miniștri din care lipsea ministrul Justiției și a trebuit să recurgă la o chichiță juridică pentru a obține votul Parlamentului.

În sistemul nostru semiprezidențial, croit după modelul francez, avem de fapt două centre de putere: Cotroceni și Palatul Victoria. Această situație cere din partea celor doi titulari o perfectă colaborare și înțelegere reciprocă pentru ca sistemul să funcționeze și să existe în țară autoritate.

Din iarna lui 2000 au existat asemenea perioade, dar au fost și momente de conflict. Liderii politicii ambițioși (dacă nu sunt ambițioși, nu sunt lideri politici) se mișcă în general între doi vectori: *orgoliul* și *calculul politic*. În martie, orgoliul lui Iliescu de a fi numărul unu a predominat.

Ne amintim că, în iarna lui 2003, Iliescu ajunsese nu numai să combată obiective ale premierului Năstase, dar chiar să-i facă portretul în presă: arogant, nu-și stăpânește nervii, făcând chiar aluzii la rolul soției. Din fericire, Iliescu și-a dat seama că toate acestea dăunează guvernării PSD și a pus piciorul pe frână. Calculul politic a dobândit prioritate.

Surpriza negocierilor de la Bruxelles: agricultura

La 1 iunie, spre surpriza generală, s-au încheiat la Bruxelles negocierile privind agricultura, capitolul cel mai dificil care era programat să se desfășoare în două etape în cursul anului 2004 – una în perioada irlandeză și a doua după 1 iulie, în perioada olandeză, în funcție de țara care deține președinția UE.

Aceasta se datorează recunoașterii pașilor importanți făcuți în special începând cu 2003 pe calea formării marilor exploatații agricole și a apariției unor mari ferme capitaliste, precum și a organizării unor importante combinate zootehnice. Toate aceste realizări inițiate de ministrul Agriculturii Ilie Sârbu au permis ca la negocieri România să obțină un sector vegetal de 7 milioane de hectare, suficient ca producția de cereale să acopere consumul intern și să existe chiar și disponibilități de export. În sectorul viti-vinicol s-a obținut recunoașterea întregii suprafețe cultivate cu viță-de-vie, precum și o perioadă

de tranziție de 8 ani pentru replantarea a 30.000 ha cu viță nobilă. Plafoanele negociate la bovine și ovine, ca și cota de lapte sunt superioare producțiilor și efectivelor înregistrate de România în 2003. Pentru dezvoltare rurală vom primi 2,4 miliarde de euro, la care se adaugă 249 milioane de euro pentru susținerea piețelor agroalimentare. În același timp, oferta Comisiei e mai redusă decât solicitările României la orez, in, cânepă, nuci, zahăr, tomate, piersici și prune.

Din păcate, cerințele electorale au determinat o mutare a accentului pe satisfacerea pogonarilor cu mai puțin de cinci hectare care formează grosul țărănimii, cărora li se acordă două milioane de lei pentru fiecare hectar lucrat și o dublare a pensiilor. Să sperăm că după consumarea alegerilor se va reveni la politica de formare a marilor exploatații agricole și a fermelor zootehnice de înaltă productivitate.

Reforma justiției și a administrației

La 19 aprilie 2004, după rezoluția dură a Parlamentului European, premierul Adrian Năstase a prezentat la Bruxelles o listă cu 39 de măsuri (*To do list*), fiecare cu date precise de împlinire, forme concrete de acțiune și nume de persoane direct responsabile de implementare. Această metodă răspunde la observația critică formulată de Comisia Uniunii Europene potrivit căreia guvernul român e tare la promisiuni, dar slab la implementare.

To do list pune în cap reforma justiției. La începutul lui iunie, Parlamentul a adoptat un pachet legislativ format din trei legi: Organizarea judiciară, Statutul magistraților și Consiliul Superior al Magistraturii. Deși cele trei legi au imperfecțiuni, ele corespund în linii mari cerinței de a scoate justiția de sub influența politică și de a asigura corpului magistraților un statut independent, inclusiv reorientarea în acest scop a bugetului Ministerului Justiției. Reforma justiției va fi înfăptuită prin organizarea unei dezbateri publice

largi și transparente. Într-adevăr, reforma justiției cere nu numai măsuri legislative și organizatorice, ci și o schimbare de *mentalitate*, care echivalează cu o adevărată revoluție în conștiința magistraților și a politicienilor. Ne amintim de ordine ale procurorului general inspirate de președinte sau de arestări abuzive efectuate de procuratură la ordinele primului-ministru. Astfel de lucruri nu trebuie să se mai întâmple dacă România dorește să intre în Uniunea Europeană.

Dintre schimbările cerute de integrare, cea mai depărtată de realitatea prezentă este *reforma administrativă*. Nu e de mirare că este mai puțin discutată în mass-media, că nu constituie o temă favorită de talk-show și nici de dispută în campania electorală. Avea dreptate președintele Iliescu atunci când sublinia tradițiile istorice care au creat la noi o cultură administrativă dominată de centralism, autoritarism și birocrație, ca să nu mai vorbim despre numitorul comun al tuturor structurilor noastre de stat – corupția. Și în administrație, ca și în justiție, e nevoie de o schimbare de *mentalitate*. Doar este vorba,

ca să punem punctul pe i, de o clasă profesională de oameni care să privească serviciul public ca o *carieră* ce se întinde de-a lungul întregii vieți, clasă care nu există încă la noi. Literatura română este plină de personaje care ocupă funcții publice doar pentru că nu au altceva de făcut și urmăresc să devină slujbași ai statului pentru a avea o leafă și o pensie asigurate.

În anii '70, aflându-mă câteva luni la o universitate din Anglia, am fost surprins să constat că funcționarii publici aveau salarii mai mari decât cei din învățământul universitar. De fapt, Anglia este țara care a elaborat noțiunea de *civil servant* și se mândrește cu faptul că funcționarul public servește cu egală loialitate guvernul și miniștrii, indiferent de partidul politic aflat la putere. La noi, o dată cu schimbarea guvernului, se schimbă și înalții funcționari de stat. Rămân în post numai slujbașii mărunți.

În mod practic, este vorba despre două legi: una vizează procesul de *descentralizare* a administrației, iar cealaltă, noul statut al *prefectului*

de județ. Ambele presupun o aplicare treptată în curs de trei ani.

Descentralizarea se realizează printr-o îmbunătățire sensibilă a managementului local, provenită din crearea unui corp profesional stabil și neutru politic, într-un cuvânt, a *funcționarilor de carieră*. Bineînțeles, aceasta presupune o procedură de recrutare și formare, inclusiv un sistem de salarizare care să atragă oameni competenți și integri. În 2004 și 2005 va avea loc recrutarea unui număr de 600 până la 1.000 de înalți funcționari publici printr-un proces competitiv non-politic, bazat pe merite profesionale. Aceștia vor beneficia de un salariu minim de 250 de euro, iar după urmarea unei specializări în străinătate, salariul lor va urca la 500 de euro brut lunar.

Începând cu 2006, va intra în vigoare noul *statut al prefecților* de județ, menit a depolitiza și profesionaliza această funcție publică. Noii prefecți vor avea vârsta de cel puțin 30 de ani, studii superioare și experiență de cel puțin 5 ani în management. Prefectul va

rămâne reprezentantul guvernului în județ, dar nu va fi membru al unui partid politic și nu va participa la activități politice. După cum se vede, este vorba despre o schimbare radicală care va cere mulți ani pentru implementare.

Măsurile de ordin economic sunt mai bine cunoscute, iar presa relatează zilnic mersul lor. Până la 20 iulie 2004, trebuia să se reducă ținta deficitului bugetar. De asemenea, se vor lua măsuri stricte pentru reducerea inflației la o singură cifră. Potrivit guvernatorului Isărescu, problema cea mai gravă o constituie arieratele: dacă acestea nu sunt reduse simțitor, riscăm să nu ni se recunoască o economie de piață funcțională. Lista prevedea și privatizări majore în domeniul energiei și în special privatizarea societății Petrom.

În problema corupției, până acum Parchetul Național Anticorupție s-a ocupat numai de pești mici și mijlocii, până la „crapi”, dar nu s-a atins de peștii cei mari, de „rechini”, astfel încât chiar și comisarul Verheugen a făcut observația că ar trebui prinși și „pești mari”.

Însă atunci când s-a ivit ocazia, PNA a ezitat să se atingă de „rechini”. Fănel Păvălache, care a fost prins în flagrant când încasa un „aconto” de 20.000 de dolari, era consilier guvernamental la acea vreme. Ceruse însă o mită de patru milioane de dolari și mi-e greu să cred că un consilier cere o astfel de mită pentru a corupe un simplu judecător, și nu pentru a satisface un demnitar atotputernic. Și în problema miliardelor jefuite la FNI se întâmplă un lucru ciudat. Fosta președintă a FNI, Maria Vlas, s-a întors în țară și s-a pre-dat autorităților. Între timp s-a scurs aproape un an și ea rămâne în închisoare, iar cercetarea nu a progresat deloc. Dacă nici Maria Vlas nu știe cine a băgat în buzunar miliardele de lei ai depunătorilor, atunci nimeni nu știe. Dar PNA nu marșează nici în acest caz tocmai pentru că e vorba de „barosani” politici și „granguri” din lumea afacerilor. Există un prag pe care PNA nu are voie sau nu are curajul să-l treacă!

Summit-ul Uniunii Europene ne promite aderarea în 2007

La 17 iunie 2004 a venit o veste bună de la Bruxelles. Capitolul referitor la extindere din documentul final al Consiliului Europei confirmă cele mai optimiste așteptări ale românilor. Șefii de state din cele 25 de țări membre ale Uniunii Europene nu numai că reafirmă intenția de a admite România și Bulgaria în 2007, dar decid deja începerea redactării tratatelor de aderare pentru cele două țări în luna iulie. Deși Bulgaria a încheiat negocierile, textul nu face nici o diferențiere între candidaturile celor două țări, pe care le tratează „la pachet”.

Cel de-al doilea paragraf al capitolului salută progresele extrem de substanțiale înregistrate de Bulgaria și România în negocierile de aderare și reafirmă obiectivul comun al Uniunii de a primi cele două state ca membri în ianuarie 2007, aici intervenind însă o precizare importantă: „dacă sunt pregătite”. Mai

există în comunicat o frază-cheie: Uniunea va monitoriza îndeaproape pregătirile și implementarea angajamentelor asumate în toate domeniile *aquis*-ului comunitar.

Ar fi cea mai mare eroare dacă ne-am culca pe o ureche și am considera că problema aderării în 2007 e tranșată. Mai întâi, să ne punem întrebarea: de ce Bulgaria ne-a luat-o înaintea în procesul de aderare? Este știut că pe la mijlocul anilor '90 Bulgaria se chinuia în febra unor grave suferințe economico-financiare, care au culminat într-un colaps financiar. Economia țării a fost pusă sub control financiar străin. Această cădere în gol a produs o comoție cerebrală la scară națională, așa încât bulgarii l-au salutat pe fostul rege Simeon ca pe un salvator și și-au pus toate speranțele în guvernul acestuia. Simeon a aplicat imediat o terapie de șoc care a reformat economia în mod radical, iar în 2002 Comisia de la Bruxelles a acordat Bulgariei statutul de economie de piață funcțională. Într-un ritm accelerat, guvernul bulgar a încheiat unul după altul capitolele negocierii, până la terminarea lor în luna iunie.

Nu vom relua aici analiza a ceea ce s-a petrecut în România în acest timp. Fapt este că abia în 2000-2001 economia românească a ieșit din lăncezeală și a început reformarea ei radicală.

Ca urmare a acestui fapt, România a rămas în urmă și cu negocierile la Bruxelles. În iunie 2004, negociatorii români au obținut un succes neașteptat – au încheiat capitolul *agricultură*, care fusese programat pe cele două semestre ale acestui an, fiind socotit drept cel mai dificil capitol românesc. Totodată, s-a perfectat capitolul *buget-finanțe*, iar după spusele ministrului de Externe irlandez, care conduce operațiunile, încă două capitole – *libera circulație a serviciilor și energia* – vor fi încheiate până la finele lunii iunie. Vor rămâne patru capitole grele: *reforma justiției și administrației, mediul, concurența și politica regională*. În ceea ce privește reforma justiției, s-au elaborat trei legi pertinente, dar în textul legii privitoare la organizarea judecătorească a fost strecurat un „fitil” care tinde să limiteze autonomia Parchetului Național Anticorupție, ceea ce l-a făcut pe președintele Iliescu să

returneze Parlamentului acest text, cerând în mod expres să se specifice deplina autonomie a instituției, personalitatea juridică proprie și atribuția de ordonator principal de credite a șefului ei.

Și reforma administrației reprezintă o cerință greu de satisfăcut, deoarece nu este vorba numai despre măsuri legislative și organizatorice, ci și despre o schimbare de *mentalitate*. Această reformă presupune crearea unei clase profesionale care să privească serviciul public ca o *carieră* ce se întinde de-a lungul întregii vieți.

În sfârșit, să amintim aici că documentul elaborat o dată cu încheierea oficială a negocierilor cu Bulgaria conține o clauză care nu s-a regăsit în cazul primelor zece candidate. Ea se numește „clauză de siguranță” și instituie un sistem riguros de monitorizare a modului în care guvernul bulgar va pune în practică angajamentele asumate, iar în cazul în care rapoartele de monitorizare vor semnaliza neîndepliniri, Uniunea Europeană își rezervă dreptul de a amâna cu un an aderarea Bulgariei. Este evident că și în cazul României

se va aplica aceeași clauză de siguranță, aceasta fiind impusă de constatarea că, la intrarea în UE a celor zece țări, unele dintre ele fuseseră deficitare în aplicarea angajamentelor asumate. Un motiv în plus pentru a sublinia o dată mai mult seriozitatea și responsabilitatea cu care trebuie să privim procesul de aderare la UE.

Semnificația alegerilor locale

Înainte de a face socoteli numerice – cine a câștigat, cine a pierdut –, voi exprima opinia că 6 și 20 iunie reprezintă zilele cele mai ferice din istoria vieții politice postdecembriste. În aceste zile au apărut o serie de semne emblematic de *maturizare a electoratului român*. Acestea arată că alegătorii români nu mai pot fi manipulați, păcăliți și duși cu preșul ca în 1996 și 2000, și nici cumpărați sau ademeniți cu bani, bere și mititei. Este fenomenul cel mai îmbucurător privind viața noastră politică. Nu înseamnă că nu vor mai fi încercări de amăgire și ademenire a alegătorilor într-o direcție sau alta, că nu se vor mai găsi „stupid

people” care să dea crezare șarlatanilor politici, dar folosirea metodelor respective la scară națională nu mai are șanse de succes.

Sondajele de opinie sunt necesare pentru informarea publicului în perioadele interelectorale, dar, în ultimă instanță, decisivă în aprecierea raportului de forțe dintre partide este numărătoarea voturilor. La alegerile locale, raportul de forțe dintre partide nu este definit nici de numărul primarilor (UDMR ar fi a doua forță politică din țară), nici de cel al consilierilor locali, ci de *totalul consilierilor județeni*. Iar potrivit acestui total, cele 32,68% ale PSD și cele 33,85% ale Alianței PNL-PD indică o anumită *egalitate* de forțe între cei doi mari. Poate că dacă Alianța ar fi mers peste tot ca o forță unită, cum a făcut la București și la Cluj, s-ar fi distanțat mai categoric de PSD și s-ar fi putut vorbi de o victorie. Însă chiar și așa rezultatele depășesc cele mai optimiste așteptări ale dlor Stolojan și Băsescu, condiționați de sondaje. După alegerile locale, Alianța devine o *alternativă reală* la guvernarea PSD și un adversar redutabil la alegerile generale.

Pentru sistemul politic din România se inaugurează o stare de normalitate prin existența a două forțe politice majore, un binom al confruntării politice: PSD ca forță de *centru-stânga* și Alianța PNL-PD ca forță de *centru-dreapta*. Cam așa arată sistemul politic din țările avansate ale Occidentului. În orice caz, nu mai stau în picioare nici acuzațiile referitoare la partidul unic, nici cele care zugrăveau imaginea unui partid-stat.

Un alt efect binefăcător al alegerilor locale este lovitura dată curenților naționalist-extremiste și xenofobe în centrul Transilvaniei, la Cluj-Napoca, unde peremistul Funar a fost eliminat din cursa pentru primărie de la primul tur, iar cei doi candidați rămași în joc, Ioan Rus și Emil Boc, au pledat pentru o bună conviețuire între români și maghiari.

O problemă controversată privește motivația alegătorilor – dacă i-au influențat *realizările gospodărești* sau *opțiunea politică*. Este greu de dat un răspuns general, deoarece au fost cazuri când realizările gospodărești ale primarului au prevalat atât de puternic încât oamenii n-au mai ținut cont de apartenența sa

politică. Așa stau lucrurile cu primarul din Timișoara, Ciuhandu, reales cu brio pentru a treia oară, deși face parte dintr-un partid fantomatic, PNȚCD. El a tras și consiliul orășenesc după sine. În alte cazuri, a fost evidentă în primul rând opțiunea politică a electoratului, care a ținut să marcheze respingerea PSD, alegându-l pe Băsescu din primul tur și patru primari de sector din șase, la al doilea tur.

Prezența la vot, dată fiind lehamitea populației față de clasa politică, a fost bunicică: 54,32% la 6 iunie și ceva mai puțin la 20 iunie. Cred că a contat faptul că la locale candidatura este uninominală, știi pe cine votezi. În plus, sunt în joc obiective gospodărești concrete, care pot să afecteze viața de zi cu zi a cetățenilor. Mi-e teamă însă că la alegerile generale aceste puncte de atracție nu vor mai exista.

Așa cum am prevăzut, PSD a dominat la sate, unde a cucerit grosul primăriilor. Aici au jucat un rol și racolarea primarilor din alte partide, și sprijinul bugetar, plus votul poganilor amăgiți de dublarea pensiilor și cele

două milioane de lei pentru fiecare hectar lucrat. La orașe însă, a ieșit mai bine Alianța.

În sfârșit, să notăm însemnătatea bătăliei pentru Consiliile Județene, ținând seama de faptul că președinții acestora sunt mai puternici decât prefecții în problemele de gestiune și investiții. Aceasta a dat naștere unor aprige negocieri ale PSD și ale Alianței cu partidele mai mici PRM și PUR, atât la centru, cât și în plan local.

Un pronostic privind alegerile generale

Deși este prematur să facem un pronostic în această privință – până în noiembrie se pot întâmpla multe evenimente imprevizibile –, din rezultatele de la locale se desprind totuși câteva date și tendințe care ne spun câte ceva despre competiția la generale din toamnă.

În primul rând, impresia pe care ținea să o dea conducerea PSD că este un partid mare și invincibil s-a risipit în 6 și 20 iunie. Ca și la întrecerile de atletism, PSD și Alianța PNL-PD pornesc de la aceeași linie de start.

Este o cursă cu obstacole, astfel că rezultatul nu depinde numai de viteză, ci și de modul cum sare fiecare peste respectivele obstacole.

În ceea ce privește gestiunea economiei, guvernul Năstase stă destul de bine. De fapt, este *primul guvern* de după 1989 care timp de patru ani a gestionat o creștere economică sănătoasă și susținută, primul guvern care a efectuat un șir de reforme radicale în economie, primul guvern care a inițiat în agricultură măsuri menite a repara răul făcut de Legea 18 din 1991, privind fărâmițarea suprafeței agricole, prin unirea mai multor gospodării mici în mari exploatații agricole și prin crearea unor mari ferme zootehnice. Din păcate, toate aceste realizări nu s-au reflectat în *standardul de viață* al cetățenilor, sărăcia continuă să bântuie largi categorii sociale, aceea a pensionarilor fiind poate cea mai mare. În plan extern, guvernul Năstase se poate mândri cu realizări remarcabile – acordul Schengen care permite românilor să călătorească fără viză în majoritatea țărilor europene, intrarea în NATO și promisiunea Uniunii Europene de a primi România în ianuarie 2007.

Punctele slabe ale guvernării PSD, care i-au și atras eșecurile de la locale, sunt: instituția *baronilor*, devenită proverbială, și *corupția* generalizată a puterii – acestea pe fondul unui stil dominat de *aroganță* și de *dispreț*ul cu care a tratat societatea românească. Acest stil a mărit considerabil dimensiunea politică a eșecului, deoarece în privința cifrelor și mai ales a numărului de primării obținute PSD nu a stat prost.

Încă din primăvara anului trecut am apreciat abordarea realistă și lucidă a bazei sociale a PSD, constatând că această formațiune politică „a reușit să capteze atenția unui electorat aflat în zona de mijloc și superioară a piramidei sociale, dar riscă să piardă zona de jos a electoratului său tradițional”. Ulterior, această zonă de jos a fost specificată: *electoratul rural, categoriile muncitorești expuse șomajului în centrele urbane și pensionarii*. Ei bine, tocmai acestor categorii sociale le-au fost adresate măsurile adoptate de guvernul PSD: dublarea pensiilor pogonarilor, prima de două milioane de lei pentru fiecare hectar lucrat, recorelarea pensiilor, tichetele de căldură.

Numai că recorelarea pensiilor era mult prea modestă pentru a-i cuceri pe pensionari, iar tichetele de căldură nu compensau nici pe departe efectele șomajului și amenințarea închiderii sau privatizării uzinelor industriale, care îndepărtau muncitorimea industrială de activul PSD. Pe scurt, guvernul PSD era prins în 2004 în menghina cerințelor integrării europene, pe de o parte, și a înclinației electorale de a recuceri votul zonei de jos, pe de altă parte. Aceasta explică în mare măsură eșecul electoral al PSD în centrele urbane, unde *muncitorimea industrială*, amenințată de privatizări și de falimentul uzinelor păguboase, își întoarce fața de la PSD.

În ceea ce privește instituția *baronilor*, eliminarea lor de fațadă (vezi Mischie, Bebe Ivanovici și alții) nu a reușit să schimbe imaginea politică a PSD, pentru bunul și simplul motiv că baronii constituie o *parte organică* a clientelei PSD, care renaște din propria cenușă (vezi cazul Oprișan de la Vrancea).

În sfârșit, orice ar face conducerea PSD în perioada care ne desparte de noiembrie 2004, ea nu scapă de procesul de *erodare* inevitabil

guvernării, care a dat naștere acelei legi de fier din țările postcomuniste: partidul aflat la putere, fie de stânga, fie de dreapta, e condamnat să piardă alegerile.

Să trecem acum la rivalul său, Alianța PNL-PD. Această Alianță a devenit o alternativă reală și credibilă la guvernarea PSD, ea apărând ca atare ca o forță de *centru-dreapta*. Or, până la locale, Alianța nu s-a manifestat ca o forță de centru-dreapta nici ideologic, nici programatic. Mai curând, ea a apelat la electoratul dezamăgit de guvernarea PSD, formulând critici mai degrabă de la *stânga* decât de la dreapta. Nu s-au făcut auzite în campania electorală nici vreo revendicare de accelerare a privatizării sau a altor reforme radicale, nici vreo pledoarie fierbinte pentru mersul spre capitalism. Este adevărat că, din punct de vedere ideologic, Alianța s-a născut ca un *copil cu sex nedefinit*, un părinte fiind liberal și altul social-democrat. Acest mariaj de conveniență și-a pus pecetea pe campania electorală a militanților Alianței, iar succesul Partidului Democrat la București și la Cluj, care a dat un impuls extraordinar

Alianței, ar putea să mărească apetitul acestuia pentru poziții eligibile pe listele din noiembrie, cerând modificarea procentajului stabilit în primăvară. Un comentator prestigios afirma chiar că ultima speranță a PSD în noiembrie este o *dihonie în sânul Alianței*.

Dihonia internă ar putea afecta și afirmarea programatică-ideologică a Alianței, deși logica luptei politice a opoziției cere mai curând un accent viguros pe *liberalismul* de centru-dreapta decât o copie ștearsă a social-democrației. Alianța poate câștiga bătălia electorală din noiembrie dacă adoptă o strategie inteligentă și militează energic pentru a cuceri conștiința electoratului. Obiectivul social principal trebuie să fie *clasa mijlocie*.

În ceea ce privește Partidul România Mare, mi-am pus în ultima vreme întrebarea: ce efect va avea asupra electoratului PRM, care în 2000 atinsese o cotă de popularitate de 20%, acea fantastică schimbare la față a lui Corneliu Vadim Tudor, de la naționalism agresiv, xenofobie și antisemitism la filosemitism și europenism de ultimă oră. Sondajele din ultimele

luni marcau o scădere treptată a popularității, dar numărătoarea voturilor de la locale a constituit pentru C.V. Tudor o lovitură fatală. În multe locuri, formațiunea sa a ajuns să se lupte cu Partidul Umanist Român pentru locul al treilea în spectrul politic.

Mutări pentru o nouă imagine a PSD

În septembrie 2004, am asistat la o serie întreagă de măsuri și schimbări inițiate de Adrian Năstase cu scopul de a proiecta în public o *imagine înnoită* a PSD. Încă din august Delegația Permanentă, organul colectiv de conducere, dispăruse fără urme, fiind înlocuită printr-un Birou Executiv Central, o serie de miniștri buni manageri au fost trecuți în echipa de campanie electorală, s-au introdus alegerile preliminare (după modelul american – *primaries*) în toate filialele locale ale PSD, iar la 28 august a avut loc Congresul PSD, care a consfințit candidatura lui Năstase la președinția țării. Deși în presă s-au făcut speculații că duhul lui Iliescu ar plana deasupra congresului, în realitate acest congres a purtat

pecetea inconfundabilă a lui Adrian Năstase. El l-a conceput ca formă și conținut, el a decis cine să vorbească și cine să tacă, cine să șadă în prezidiu și cine să rămână în umbră, și tot el a asigurat cu mână de fier de la cap la coadă desfășurătorul jocului pe scenă și în sală. N-a fost o manifestare a democrației interne de partid. Dimpotrivă, a fost *one-man-show*.

Primaries sunt incontestabil un exercițiu democratic prin excelență. Ele permit o selecționare mai judicioasă a candidaților la Parlament și o activizare a membrilor de partid în vederea marii bătălii din noiembrie. Însă în ceea ce privește scopul principal urmărit prin aceste preliminare, o nouă imagine a PSD, prin eliminarea din competiție a figurilor vechi compromise, acesta a fost dejucat de mașinăria aparatului de partid. Au ieșit tot „ai noștri”, în frunte cu Viorel Hrebenciuc, Miron Mitrea, Octav Cozmâncă, Ion Solcanu, Dan Matei-Agathon. Că aparatul de partid și chiar de stat a jucat un rol activ în preliminare a fost trădat de faptul că 21 de prefecți de județ au ieșit pe locuri eligibile. În patru județe s-au calificat și subprefecții.

Au fost date în vileag și elemente de fraudă: ba unii candidați au obținut mai multe voturi decât numărul votanților, ba au fost mai mulți votanți decât numărul membrilor de partid. De la 15.000 de pesediști prezenți la vot, Octav Cozmâncă a obținut 18.000 de voturi!

Singurul aspect pozitiv al acestor preliminare a fost faptul că peste 20 de tineri pesediști s-au situat pe locuri eligibile. Șeful tineretului PSD s-a mândrit pe ecranele TV că a obținut în județul lui Mischie, Gorj, peste 18.000 de voturi.

Ceea ce poate afecta într-un fel sau altul rezultatul alegerilor din noiembrie 2004 este alianța dintre PSD și PUR, încheiată la începutul lui septembrie. După ce s-au atacat cu furie în alegerile locale mai cu seamă în câteva centre urbane, PSD și PUR și-au scos mânușile de box și s-au cununat în rochii albe de mireasă, într-o mezialianță denumită Uniunea Națională PSD + PUR. Ce anume a determinat acest pas fatidic?

În presă s-a pus accent pe dorința PSD de a-și adjudeca imperiul mediatic al lui Dan Voiculescu. Eu cred însă că mai presus de

aceasta este un calcul electoral. Adrian Năstase este frământat de procentajul pe care poate să-l obțină în noiembrie PSD dacă rămâne *singur*. La locale, PSD a luat doar 33%, iar pentru a rămâne la guvernare, are nevoie de cel puțin 40%. Cu PRM și Vadim Tudor nu se poate asocia, căci i-ar strica imaginea în Occident, la care ține foarte mult. Așa că s-a decis să-și apropie PUR, în speranța că va seduce electoratul.

În ce-l privește pe Voiculescu, el este un businessman veritabil, fiindcă nu degeaba a făcut afaceri bănoase și pe timpul comunismului. Realist, pragmatic, numai el știe cum și-a construit partidul și cât l-a costat fiecare adeziune. Dar tot el știe că la alegerile generale, la scară națională, nu merge cu arginți. S-a tocmnit la sânge cu Năstase, speculând faptul că Alianța îi oferise 20 de locuri eligibile în Parlament, și a stors de la acesta 32 de locuri eligibile: 22 de deputat și 10 de senator.

Mi-am dat seama de la început că socoteala pe care și-a făcut-o Năstase este un miraj și i-am spus acest lucru. Acum, când am văzut efectele acestui aranjament în dispozitivul

forțelor electorale, eu cred că Năstase mai mult a pierdut decât a câștigat.

Imediat după anunțarea acordului, în filialele umaniste s-au dezlănțuit mișcări de protest. Au început cu organizația PUR din Brașov și cu primarul umanist din Bacău, Stavarache, care a declarat că va susține mai curând niște candidați independenți. Umaniștii de sub Tâmpa s-au răsculat pentru că, la alegerile locale, calul lor de bătaie fusese corupția guvernării PSD; cei 500 de membri și un viceprimar ai filialei Cristian au trecut în barca lui Băsescu. Numai în zece județe Voiculescu a scăpat de belele.

Într-un cuvânt, Adrian Năstase a făcut o *afacere proastă*. În afară de pierderea unor organizații din provincie ale PUR, trebuie socotit efectul negativ pe care această vânzoleală îl va avea asupra opiniei publice și electoratului. Cred că Năstase va fi nevoit să renunțe și la una dintre temele sale incendiare de campanie – înfierarea Alianței ca întruchipare a dezastrului CDR, din moment ce în prezidiul PUR figurează nume celebre ale CDR ca Ulm Spineanu, Dudu Ionescu și Traian Remeș.

Adrian Năstase, ca și întreg Partidul Social Democrat vor fi bine sfătuiți dacă în campania electorală vor menționa cât mai rar combinația cu PUR și se vor axa pe realizările guvernării Năstase – de la creșterea economică susținută de cel puțin 5% anual la intrarea în NATO și acordul Schengen, care a permis milioanei de români să călătorească și chiar să muncească în țări vest-europene. Perspectiva de viitor pe care o deschide PSD în fața românilor este foarte atractivă. În anul 2008, salariul minim brut va fi de 180 euro, salariul mediu brut de 350 euro, iar pensia medie de peste 100 euro.

Alianța DA câștigă numai dacă virează la dreapta

La începutul lui septembrie 2004, în presă se nota un contrast flagrant între dinamismul ebulient al lui Adrian Năstase și siesta prelungită după locale a lui Stolojan și Băsescu, în urma succeselor încântătoare de la București și Cluj.

Specialiștii Alianței ripostau că este vorba despre o strategie deliberată – nu consumi muniția înainte ca ursul să apară din pădure. Dinamica excesivă a lui Năstase și ceea ce americanii numesc *over-exposure* vor produce o oboseală înainte de alegeri, până la care mai erau atunci aproape trei luni.

În sfârșit, la 20 septembrie Alianța și-a lansat schița-program de guvernare și obiectivul strategic al campaniei electorale – câștigarea alegerilor cu 51% din votul popular.

Programul cuprinde cinci capitole: mediul de afaceri, educația, sănătatea, agricultura și domeniul social. Explicația întârzierii este însoțită și de lansarea ofertei politice cu țârâita, nu toate capitolele dintr-o dată, pe același considerent de psihologie colectivă.

Dat fiind că programul Alianței este foarte vast, ne vom axa numai pe punctele cu adevărat noi și pe acele probleme abordate *diferit* sau chiar opus programului PSD.

Punctul cel mai senzațional al programului este incontestabil *cota unică de impozitare de 16%*. Pentru o Românie care și-a câștigat faima

fiscalității excesive, cota unică este o măsură revoluționară, menită a stimula sensibil mediul de afaceri, mai cu seamă că și cota impozitului pe profit ar urma să scadă de la 25% la 16%.

Conștient de riscurile scăderii drastice a fiscalității, Theodor Stolojan, finanțist de meserie, a subliniat o serie de măsuri însoțitoare destinate să umple golul bugetar: 1) eliminarea scutirilor și reeșalonărilor datoriilor la plata taxelor; 2) asocierea evaziunii fiscale cu criminalitatea economică, ceea ce îi va determina pe întreprinzători să-și plătească contribuțiile; 3) reducerea impozitului la global și la profit îi va atrage pe mulți dintre cei care operează în economia subterană să iasă la lumină și să-și plătească taxele. În cel mai rău caz – spune Stolojan –, bugetul va fi afectat doar cu 1%.

Reacția înversunată a PSD este foarte instructivă. Principalul reproș: cota unică este *inechitabilă social*. Dar toată lumea își amintește că în 2003 guvernul Năstase era cel care preconiza o cotă unică de 23% cu începere de la 1 ianuarie 2004, iar ministrul de finanțe Tănăsescu argumenta la talk-show-uri că cei cu venituri mici nu vor avea de suferit,

deoarece vor fi luate măsuri de protecție a celor săraci. De fapt, președintele Iliescu a fost cel care s-a opus cotei unice și a torpilat inițiativa guvernului.

Trebuie subliniat că această cotă unică de impozitare marchează deosebirea doctrinară dintre cei doi protagoniști: Alianța DA se poziționează ferm la *centru-dreapta* și își îndreaptă atenția în principal spre *clasa mijlocie*.

Dintre celelalte oferte politice, să menționăm voința de a majora alocația bugetară pentru învățământ de la 4% la 6%, pentru care am pledat și eu, din simplul motiv că învățământul este factorul *decisiv* în depășirea subdezvoltării.

Și concepția asupra rolului statului este diferită, fiind de orientare *liberală*: „Un guvern puternic nu este acela care dorește să controleze totul, ci acela care știe să renunțe la o parte din puterea lui pentru a da forță pieței și legii”.

Nu voi insista aici asupra domeniului social, deoarece în acest domeniu Alianța nu se poate lua la întrecere cu PSD. În privința ajutorului

social, PSD e imbatabil. Dar și Alianța DA prevede un viitor fericit în 2008: salariul mediu brut de 321 euro și pensia medie de 110 euro.

Am mai spus-o și o repet: Alianța DA poate câștiga alegerile numai dacă virează la dreapta.

Am afirmat pe parcursul acestui capitol că este prematur să faci un pronostic al alegerilor din noiembrie cu luni înainte. Un lucru însă mi se pare sigur, și anume că bătălia se va da între PSD și Alianța PNL-PD. Dacă această Alianță s-ar transforma într-o fuziune și s-ar prezenta ca o forță politică unită și robustă, nu aș avea nici o îndoială în privința scrutinului final. Dar, așa cum se prezintă cele două tabere, cred că în noiembrie PSD și Alianța vor cuceri primele locuri cu un scor relativ egal. Nici una dintre cele două formațiuni politice nu va fi în stare să formeze un guvern majoritar, așa încât se va impune un guvern de coaliție; ținând seama că presiunea Uniunii Europene va atinge un nivel maxim, conjunctura politică va cere un guvern cât mai puternic și

un premier capabil să facă față exigențelor integrării, inclusiv contactelor directe cu factorii de decizie de la Bruxelles în actuala fază decisivă a calendarului 2007. Aceasta, bineînțeles, cum spuneam, în cazul în care nu ar fi intervenit evenimente care să schimbe datele problemei.

Iată însă că în ziua de 1 octombrie 2004 s-a produs un asemenea eveniment. Theodor Stolojan și-a anunțat retragerea din viața politică din motive de sănătate. Prietenii săi intimi mi-au spus că pe fondul labilității fizice s-au acumulat în ultima vreme semne de depreziune psihică și nervoasă care l-au determinat să facă acest gest. A fost o lovitură-șoc pe scena politică românească.

Retragerea lui Stolojan a afectat latura *dreaptă* a spectrului politic românesc și numai indirect latura lui stângă, care rămâne dominată de masivul PSD și de personalitatea lui Adrian Năstase. Sistemul politic românesc a fost pentru moment dezechilibrat. Cititorii își amintesc că apreciam mai sus că, o dată cu încheierea Alianței PNL-PD și succesul ei

în alegerile locale, viața politică românească intra într-o normalitate de tip occidental. Cu o forță politică majoră la stânga și o forță politică majoră la dreapta, sistemul politic dobânda acel echilibru care permite afirmarea democrației prin excluderea tendințelor extremiste. Contractul încheiat între PNL și PD s-a dovedit destul de solid pentru a rezista tuturor convulsiilor interne, oarecum inevitabile într-un mediu competitiv cum este cel politic, în mare măsură datorită perfecte colaborări dintre Băsescu și Stolojan.

Retragerea lui Stolojan deschide însă o cutie a Pandorei, deoarece ea lasă două goluri care nu pot fi ușor umplute: conducerea Partidului Național Liberal și candidatura la postul suprem în stat. În declarația sa ultimă, Stolojan a anunțat că predă președinția liberală lui Călin Popescu-Tăriceanu, un om politic talentat, dar care abia acum trebuie să demonstreze calitățile unui șef de partid. Să ținem seama de faptul că PNL nu este chiar un monolit, iar Stolojan a fost deseori confruntat cu dizidențe pe care le-a stăpânit cu marea sa autoritate.

Al doilea gol lăsat de plecarea lui Stolojan privește competiția electorală. Programele celor doi protagoniști rămân aceleași. Se schimbă doar distribuția rolurilor. Candidat al Alianței DA a devenit Traian Băsescu, ceea ce schimbă oarecum natura și stilul competiției prezidențiale.

Cum se vor termina alegerile parlamentare și prezidențiale de la sfârșitul lui noiembrie 2004 este, în noua situație creată, greu de prevăzut. Profeția politică este mai complexă decât profeția socială, deoarece este condiționată de factori imprevizibili și în primul rând de existența și sănătatea liderilor politici, așa cum o dovedește cazul Stolojan.

Cohabitation este un model francez de guvernare, care a luat naștere din momentul când un președinte socialist, François Mitterrand, a fost nevoit să conviețuiască la putere cu un guvern de dreapta francez. Este posibil, chiar probabil ca la alegerile din România în noiembrie votul popular să genereze un model similar celui francez.

Cuprins

Introducere	5
1. Profeția din ianuarie 1990	9
<i>Se poate prezice viitorul?</i>	12
<i>Pe ce m-am bazat vorbind despre cei „20 de ani”</i> ..	16
2. De ce a rămas România în urmă	19
<i>Antecedente istorice în Europa de Est</i>	19
<i>Moștenirea comunistă afectează reforma politică</i> ..	23
<i>În România – nici revoluție, nici lovitură de stat</i> ..	29
<i>Ciocnirea mea cu Iliescu în problema Securității</i> ...	35
3. Deschideri democratice, dar fără economie de piață funcțională	45
<i>1990 și 1991 – încremenire în proiect</i>	45
<i>Primul cutremur social: mineriada</i>	49
<i>Bilanțul celor șapte ani de regim Iliescu</i>	51
<i>1996 – promisiunea ratată a unei schimbări</i>	54
4. 2000 – an de cotitură în viața economică ...	57
<i>Reziliența socialismului și a mentalității lui</i>	59
<i>Românii nu se dau în vânt după capitalism</i>	60
<i>Instituțiile externe – factori decisivi în tranziția spre capitalism</i>	63
<i>Geopolitica atragerii României în NATO</i>	66

5. Evoluția spectrului politic românesc	71
6. Șansele integrării României	
în Uniunea Europeană	89
<i>Parlamentul European ne trezește la realitate</i>	90
<i>Profeția publicației The Economist:</i>	
2009 în loc de 2007	92
<i>O criză de autoritate</i>	95
<i>Surpriza negocierilor de la Bruxelles:</i>	
<i>agricultura</i>	98
<i>Reforma justiției și a administrației</i>	100
<i>Summit-ul Uniunii Europene ne promite</i>	
<i>aderarea în 2007</i>	106
<i>Semnificația alegerilor locale</i>	110
<i>Un pronostic privind alegerile generale</i>	114
<i>Mutări pentru o nouă imagine a PSD</i>	120
<i>Alianța DA câștigă numai dacă</i>	
<i>virează la dreapta</i>	125
<i>Indice de nume proprii</i>	133

au apărut:

Robert Turcescu – *Dans de Bragadiru*

Silviu Brucan – *Profeții despre trecut și despre viitor*

în pregătire:

Cristian Tudor Popescu – *Libertatea urii*

Lucian Mîndruță – *Figura luminoasă a hingherului*

www.polirom.ro

Redactor: Adrian Șerban
Coperta: Ionuț Broștianu
Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: octombrie 2004. Apărut: 2004
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 * P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax : (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33 * O.P. 37;
P.O. Box 1-728, 030174; Tel.: (021) 313.89.78;
E-mail: polirom@dnt.ro

Tipografia MULTIPRINT Iași
Str. Bucium, nr. 34, Iași 700265
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252
